

A XIII. Nemzetközi Felőttbábfesztivál megnyitó felvonulása. Pécs, 2014. június 15. MTI Fotó: Kálmándy Ferenc

A XII. Nemzetközi Felőttbábfesztivál (Angyalok és ördögök) utcai felvonulása. Pécs, 2001. június 21. MTI Fotó

Sramó Gábor

A PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁB-FESZTIVÁL TÖRTÉNETE

Előzmények

Az 1960-as években az egyetlen hivatásos magyar bábszínház – az Állami Bábszínház – monopóliumát ugyan még semmi nem veszélyeztette, ám az amatőr bábos mozgalom komoly fejlődésnek indult, létrejttek olyan műhelyek, melyek évtizedekkel később ambíciójuknak és munkájuknak köszönhetően, hivatássá váltak.

Ebben az időszakban rendszeresek voltak a regionális bábos találkozók, tájkonferenciák. A pécsi Doktor Sándor Művelődési Házban 1961 tavaszán rendezett Országos Bábkonferencia jelentette a kiindulási pontját Pécs bábos központtá válásának. Ezen a bábfesztiválon új stílus jelent meg, a báb-pantomim és a bábopera, melyek rendezője dr. Németh Antal, tervezője Koós Iván volt. A bemutatott követően a város illetékesei szerették volna ezt a modernebb, nemzetközi fesztiválokra is bemutatható stílust meghonosítani. Ekkor bízták meg Kós Lajost, hogy folytassa ezt a kezdeményezést. Az 1961-es találkozót rövidesen három „Országos Bábjátékos Napok – Pécs” elnevezésű fesztivál követte, s ezeket tekinthetjük a Nemzetközi Felőttbáb-fesztivál előzményének. Az 1963-ban, 1966-ban és 1967-ben megrendezett Bábjátékos Napokon előbb a szűkebb, majd a tágabb régió amatőr együttesei gyűltek össze, de minden alkalommal vendégül láttak egy-egy külföldi bábszínházat is, hogy képet kaphassanak a környező országok bábművészetéről.

A vendéglátó Bóbíta bábegyüttes profilja azonban – 1965 után – jelentősen megváltozott, színpadi

és televíziós (Ki-Mit-Tud?) műsorai nyomán intenzíven fordult a felnőttbábozás felé, s így nyerte el Pécs a felnőttbáb-fesztivál megrendezésének jogát a Magyar UNIMA Központ védnöksége alatt. Magyarországon az 1960-as évek végén két nemzetközi UNIMA fesztivál megrendezését indították el: 1968-tól Békéscsabán a gyermekeknek játszott előadások fesztiválját; 1969-től Pécsen a felnőttbáb-fesztivált, mely akkoriban Európában egyedül állónak számított. A fesztivál főtámogatója Pécs városa volt, míg a lebonyolítás, szervezés a Doktor Sándor Művelődési Háza hárult. A fesztivál szakmai válogatását 1989-ig Kós Lajos végezte a Magyar UNIMA Központ segítségével.

A felnőttbáb-fesztivál plakátjait az OSZMI gyűjteményéből közöljük

I. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1969. október 23–26.¹

Az első fesztiválon is elhangzott a kérdés, mely a mai napig sokszor visszatér: van-e a bábművészetnek egyáltalán felnőtt közönsége, van-e erre igény? A fesztivál nem tudott erre egyértelműen választ adni, mivel – korabeli kritikusi szerint legnagyobb hibájaként – zárt ajtók mögött rendezték. A szakmai résztvevőkön és meghívottakon kívül mégis voltak „érdeklődők”, igaz, csak kevesen. A rendezvény reklámja minimális volt, néhány plakát és újságcikk a helyi sajtóban. (Érdekességként megemlítem – a kor turizmusát is jellemezve –, ahogy a fesztivál léteüre utalt egy újságíró azzal: „a Nádor kávézóban feltűnt néhány ismeretlen arc” ...)²

Ma már meglepő, hogy a szervezők nem használták ki a Bóbita országos és televíziós ismertségét arra, hogy e partikulárisnak, gyermekinek tartott színházi műfaj a nagyközönség számára új oldaláról is megismerhető legyen! Nem látták a bábművészetben és a fesztiválban rejlt lehetőségeket. Ennek oka az lehetett, hogy hivatalosan amatőr fesztiválként jött létre, s a nyolc amatőr csoport mellett csupán két versenyen kívül bemutatkozó „hivatásos” bábszínház vett rajta részt: a bolgár Színművészeti Főiskola és az Állami Bábszínház Kísérleti Stúdiója. Rangos nemzetközi zsűri értékelt a látottakat, élükön dr. Jan Malik professzorral, az UNIMA főtítkárával. Fesztiválzáró értékelésében ezt a – napjainkban is meglévő – amatőr-professzionális kérdést feszegette. „... a bábozás, mint amatőr tevékenység, olyasvalami, mint bármi más hobbi. Aki szeret hegedülni, az folyást hegedül magának odahaza, nem tiltja, nem zavarja senki. Aki drámát ír, írja az íróasztalának, s nem zavarhatja senki ezt a hobbiját. Aki bábszínházat akar játszani, mert ez a hobija – nos, azért ez már nem ilyen egyszerű, mert

hogy ezt a hajlamát kiélje, kell még néhány más hasonló hajlamú partner, és kell valami – bármily kicsi és szerény – bábszínház is hozzá. És ha mindez megvan, és ha ezek az emberek nap mint nap foglalkoznak sajátos hobbijukkal, akkor pedig már újra nem olyan egyszerű a dolog: a hobbihoz kell közönség is. Amint pedig van közönség, van felelősség is, van hajtóerő is, amely mind jobb és művészebb munkára ösztönzi a bábosokat. Az amatőrség egyszer csak megszűnik pusztán hobbi lenni, művészet lesz, és akkor már vonatkoznak rá a művészre érvényes összes köteleességek. Az amatőrmozgalom persze mindig és nagyon sok mindenben különbözik a hivatásos művészetektől, hiszen soha nem vesztí el egészen ezt a spontán jellegét, és azt a zamatát, ami abból fakad, hogy itt olyan emberekről van szó, akik merő kedvtelésből, minden ellenszolgáltatás nélkül, őszinte lelkesedésből csinálják, amit csinálnak. S világszerte is – ahogy a bábosok egybehangzóan állítják – kétféle vált a bábművészet. Vannak a bábszínházak, monumentális, klasszikus jelleggel, nagy apparátussal, egyhelyben dolgozva, és vannak az amatőr együttesek, amelyek közül egyik-másik kinő, de amelyekre mindig az jellemző, hogy rendkívül szerény anyagi eszközökkel dolgoznak.”³

Henryk Jurkowski lengyel bábszakember a stilizáltság fokát, illetve indokoltságát vagy tévedéseit elemezte az egyes előadások tükrében, míg Maria Signorelli olasz bábművész az amatőr csoportok lelkesedését, teremtő kedvét méltatta. A magyar zsűritagok, Hollós Róbertné, a Népművelési Intézet főelőadója és dr. Szilágyi Dezső, az Állami Bábszínház igazgatója, a Magyar UNIMA Központ elnöke arról nyilatkozott, hogy ez a fesztivál tanulási lehetőséget, útkeresést jelent a magyar bábosoknak, az amatőr csoportoknak. (A zsűri tagja volt

1 RÉSZTVEVŐK: La Compagnie de L'Isle – Párizs, Franciaország: X úr; Kasztro Szafarov Színművészeti Főiskola Árný- és Bábszínháza – Szófia, Bulgária: Péter és a farkas, Állatok karneválja; Tavasz Bábegyüttes – Szombathely: A bajusz; Bagolyvár Bábcsoporthoz – Markaz: Szamárszerelem, Szatirikus etűdök; Egri Bábszínház: A kis herceg; Orion Bábegyüttes – Budapest: Esernyő komédia, Hetedik ecloga; Szegedi Bábegyüttes: Lüsziisztraté; Círóka Bábegyüttes – Kecskemét: Daphnis és Chloé; Napsugár Bábegyüttes – Békéscsaba: Három miniatűr; Állami Bábszínház Kísérleti Stúdiója – Budapest: Motel, A szörny; B. Kiss István – Budapest: Magánszámok, Zeller; Bóbita Bábegyüttes – Pécs: A halász és a Hold ezüstje.

2 Hallama Erzsébet: „A bábjátás és közönsége”, Dunántúli Napló, 1969. 11. 03. 5.

3 Uo. 5.

még Váry Ferenc zeneszerző és Borsos József, Pécs Városi Tanács népművelési csoportvezetője.)

Az első fesztivál népes mezőnyéből emlékezetes maradt a bolgárok kézárnijátéka, akik pusztá kezükkel játszották el szellemesen, humorosan a *Péter és a farkas* és az *Állatok farsangját*. Az avantgárd vonalban pedig a franciák tették le névjegyüket, akik a *Monsieur X* című fantáziájátékban a kisember kiszolgáltatottságát mutatták fel a metropolisz gólemjeivel szemben. A legjobb együttesnek járó oklevelet és kerámia-tárgyjutalmat a francia La Compagnie de L'Isle kapta emlékezetes műsoráért, amelynek eszmei tartalma és gazdag formai eszközei tökéletes összhangban álltak egymással. A budapesti Orion Bábegyüttes kapta a kiváló bábfeldolgozás díját Radnóti Miklós Hetedik eclogájának emlékezetes báb-színpadai változatáért. A csoportoknak járó harmadik díj – amely az eredményes stíluskísérletekért került kiosztásra – a Bóbita tulajdona lett. Jan Malik kiemelte értékelésében, hogy a pécsi Bóbita már széles körben ismert bátor kísérleteiről, amelyek sok esetben egészen magas szintű produkciót eredményeznek. A fesztiválon bemutatott műsorokkal a régi vásári bábstílust és a legmodernebb törekvéseket kovácsolták szerves egységbe. Az egyéni teljesítményekért járó díjakat a következők kapták: a legjobb egyéni teljesítmény díját Lovasy László, a markazi Bagolyvár bábcsoport tervezője, a legjobb színpadai zene díját Farkas István, az egri bábszínpad zeneszerzője, a klasszikus téma legjobb feldolgozásának díját pedig a békéscsabai Napsugár együttes vezetője, Lenkefi Konrád kapta. Mivel a fesztiválon résztvevő nyolc hazai és két külföldi csoport közül kettő versenyen kívül szerepelt – lévén a fesztivál csak az amatőröké – a zsűri különdíját a bolgár Színművészeti Főiskola hallgatóinak árny- és bábszínháza kapta, a budapesti Állami Bábszínház Kísérleti Stúdiója pedig a zsűri elismerését és a másik különdíjat nyerte el.

A Művelődésügyi Minisztérium kisebb pénzjutalommal ismerte el a budapesti Orion együttes és a markazi Bagolyvár bábcsoport teljesítményét. Végül, a minden évben kiadásra kerülő UNIMA diplomát, amely a bábművészetben a fejlődést legjobban segítő szervezetnek, együtteseknek jár, a pécsi Doktor Sándor Művelődési Háznak adományozta a Bábművészek Nemzetközi Szövetsége az I. Nemzetközi Felnőttbábfesztivál eredményes és színvonalas megszervezéséért és lebonyolításáért.

II. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNÖTTBÁBFESZTIVÁL – 1971. október 20–24.⁴

Két év után ismét megrendezésre került a bábfesztivál az UNIMA magyar szekciójának védnöksége alatt. A fesztivál házigazdája és főszerzője tovább-

4 RÉSZTVEVŐK: Állami Bábszínház – Kaunas, Szovjetunió: *Egle, a kígyók királynője*; Globus Bábegyüttes – Kassa, Csehszlovákia: *Székeley népballadák*; Állami Bábszínház – Wrocław, Lengyelország: *Aucassin és Nicolette*; *Don Cristobal*; Népi Bábszínház – Plovdiv, Bulgária: *Petruska*; *A kukérik játéka*; Yves Joly bábegyüttese – Párizs, Franciaország: *Ciróka Bábegyüttes* – Kecskemét: *A könnyű ember*, *Fehér László*; *Játsszunk együtt* Bábcsoport – Miskolc: *A balyu*; Százszorszép Bábcsoport – Szentlőrin: *Mónár Anna*; Vörs község népi játszóí: *Vörsi bábtáncoltató betlehém*; Szítakötő Bábegyüttes – Tiszakécske: *Profán misztérium*; Astra Bábegyüttes – Budapest: *Ember a Holdon*; Orfeo Bábegyüttes – Budapest: *Mockinpót úr*; Állami Bábszínház Stúdiószínpadja – Budapest: *Stanci néni*, *Falun*, *Avantures*, *Kompozíció*; Napsugár Bábegyüttes – Békéscsaba: *Ez mind az utcán hevert*; Bóbita Bábegyüttes – Pécs: *A kékszakállú herceg vára*.

ra is a Doktor Sándor Művelődési Ház és Pécs megyei város Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya maradt. A fesztivál támogatója a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya, a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Népművelési Intézet volt. Jelentősen megnőtt a fesztivál résztvevőinek száma: öt külföldi és tíz magyar amatőr és hivatásos bábszínház, illetve szólista előadását láthatta a szakma és az érdeklődők. Helyszíneként megjelent a Doktor Sándor Művelődési Ház mellett a Pécsi Nemzeti Színház kamaraterme. Az előadások és a hozzájuk kapcsolódó viták meggyőzően bizonyították, hogy „nemcsak kell lennie, hanem VAN felnőtt-bábszínház”⁵, méghozzá olyan minőségű, ami a színházi kultúra élvonalába sorolja!

Ebben az évben a fesztivál kiemelkedő fellépője, a világ egyik legeredetibb bábművésze, Yves Joly volt Párizsból, aki csodás egyszerűséggel adta elő számait papírral, ernyővel, kézzel. *„A fesztiválszervezők nyilvánvaló szándéka szerint a játékkrend lényegében a felnőtt-bábszínház három lehetséges típusát mutatta be. Egy-egy napot szántak a népi ihletésű, folklorisztikus bábjátéknak; egyet az avantgárd kísérleteknek, az intellektuális bábszínháznak; és végül egyet a „könnyű műfajnak”, a bábkabarénak. Tehát a teátrális funkciót emelték ki, és ennek rendelték alá mind a társulati típusokat (amatőr, hivatásos), mind a lehetséges technikai variánsokat (kesztyűs, marionett, árny, stb).”*⁶

A népi hagyományok megőrzésének szép példáját nyújtotta a Somogy megyei Vörs község bábtáncoltató betleheme. Az előadás nem készült színházi produkciónak, nem kívánt mást, mint egy feledésbe merülő ünnepi szokás néprajzilag hiteles képét felleveníteni. A többi előadás a folklór modern útjait kereste a mai közönséghez. A módszer többnyire az adaptálás: balladákat, népmeséket dolgoztak át bábszínhadra. Az előadások egy részének alapproblémája az volt, hogy az adaptáció megmaradt az illusztráció szintjén: a verbális költői képpel pár-

huzamosan megjelent annak képzőművészeti, színházi megfogalmazása. Üdítő kivételt jelentett a kaszai Glóbusz bábegyüttes *Székely népbálszínház* előadása. A népviseletbe öltözött színészek alkották a „mobil” paravánt, melyben a tárgyak életre keltek. Talán nem is ez volt a legizgalmasabb újítás, hanem annak felismertetése, hogy a bábszínház a filmekhez hasonlóan – és az élőszínháznál sokkal szabadabban – élhet a plánszerű ábrázolással. A tiszakécskei Szitakötő bábegyüttes rendezője úgy teatralizálta a *Profán misztériumjáték* című betlehemes játék népi elemeit, hogy az egy „íz-ig-vérig korszerű teatro mundivá terebélyesedett”⁷ (Tervező: Koós Iván).

A budapesti Astra marionettegyüttes sziporkázóan szellemes Haydn-produkciója – *Ember a Holdon* – meggyőzően bizonyította, hogy a színházi látványelemek és a „színészek” egyanyagúsága hihetetlen lehetőségeket teremt a zene, a dráma és a képzőművészet összekapcsolásában. Hogy nemcsak az opera, hanem a balett, illetve a táncpantomim is otthonos a bábszínházon, azt több produkció is megmutatta. Kétfajta törekvés körvonalazódott: az egyik az élő baletthez hasonlóan a mesét koreografálta, pl.: Állami Bábszínház Stúdiószínház *Aventures* előadása; a másik inkább az akusztikus és vizuális elemek megfelelését kereste: Állami Bábszínház Stúdiószínház: *Falun* című produkciója. A wrocławai Állami Bábszínház *Aucassin és Nicolette* előadásában a „túlsúlyban” lévő élő színészi játék komoly szakmai vitát gerjesztett. Elhangzott, hogy az *„élő színészek puccsszerűen átvették a hatalmat a bábszínházban, és az új viszonyok közepette még többet tudnának produkálni színészként, ha közben nem kellene mégis a suta, esetlen ki figurákkal bajlódniuk.”*⁸

A fesztivál utolsó másfél napja a szórakoztató bábelőadásoknak adott színházi padot. A hétköznapi dolgok jelentek meg a békéscsabai Napsugár bábegyüttes *Ez mind az utcán hevert* című kabaréműsorában

5 Dévényi Róbert „Bábfesztivál Pécsen”, Színház 1972/3. 15.

6 Uo. 15.

7 Uo. 16.

8 Uo. 17.

és az Állami Bábszínház Stúdiójának Karinthy-adaptációjában, a *Stanci néniben*. Zárásként pedig a már említett Yves Joly Papírszínháza bővülte el a közönséget. „Ha valaki Yves Joly íránt kérdezősködik, ezt felelhetjük rá: – Ez az úr kézben tartja a világot! – Yves Joly bábjainak arca nem látható. Egy-egy karton- vagy szövetdarabból sziluettek emelkednek ki. A tiszta mozdulatból, a pszichológiai magatartásból, mondhatnánk a lelki rezdülésekből tevődik össze az életszerűség. E kezdetleges figurák kizárólag ügyességükkel varázsolnak életet a színpadra. Annyira leegyszerűsítettek, hogy egyetemesnek tűnnek... Ez a művész minden tárgyban, minden formában meglátja az életre utaló vonatkozásokat. Kiemelkedő mesterfogások és művészi ismeretek szintézise jellemzi műsorát.”⁹

A nemzetközi zsűri – Lenora Spet (Szovjetunió) Erik Kolár (Csehszlovákia) Henryk Jurkowski (Lengyelország) Dr. Szilágyi Dezső, Koós Iván, Hollós Róbertné és Várady Géza (Pécs város képviselőiben) – ezen a fesztiválon nem adott ki díjakat.

III. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1973. szeptember 26–30.¹⁰

Ezen a fesztiválon vonult fel talán a leggazdagabb mezőny, szinte minden résztvevő ország a szakma legjobbjait küldte Pécsre, íme ez az angol, olasz, francia, lengyel stílus!

Tizenegy hazai és kilenc külföldi együttes, több mint félezer bábművész vett részt a fesztiválon. Nem elhanyagolható tény az sem, hogy az UNIMA Kiadványi Bizottsága is Pécssett ülésezett ekkor, közreműködve

a Fesztivál Szakmai Értékelő Bizottságának munkájában. Jelen voltak: Jan Bussel, a Brit UNIMA elnöke; dr. Jan Malik, az UNIMA díszelnöke; dr. Henryk Jurkowski, az UNIMA főtitkára; Ludwig Krafft, az UNIMA alelnöke; Margareta Niculescu, az UNIMA Végrehajtó Bizottság tagja; dr. Szilágyi Dezső, az UNIMA Kiadványi Bizottságának és Magyar Központjának elnöke.

A fesztivál több újítást hozott, nemcsak a színpadon bemutatott produkciókkal, de a szervezés terén is. A korábbi két fesztivál reggeli-délelőti szakmai

9 Gérard Feneontól idézet, mely a műsorfüzetben szerepelt Yves Joly előadásánál

10 RÉSZTVEVŐK: Marionetten Duo – Wolfgang Kurock – Bochum, NSZK: *Heinrich von Kleist* és *a bábművészet*; Ognjen Prica Gyermekszínház – Eszék, Jugoszlávia: *Ő és Ő*; Krajské Bábkové Divadlo – Besztercebánya, Csehszlovákia: *Visszhangok*; Marta Cifrinovics – Moszkva, Szovjetunió: *Mi mire hasonlít?*; Teatrul de Drama si Comedie – Konstanca, Románia: *A csillagok gyermeke*; The Hogart Puppets – London, Anglia: *Jelenetek*; Jean-Paul Hubert – Franciaország: *Miniszínház*; Állami H. Ch. Andersen Színház – Lublin, Lengyelország: *A hajdani Lengyelország triptychonja*; Opera dei Burattini – Róma, Olaszország: *Báb-ballettek*; Sztatikótó Bábegyüttes – Tiszakécske: *Fehér Anna balladája*; Kemény Henrik – Budapest: *Az elátkozott malom*; Astra Bábegyüttes – Budapest: *Don Quijote*; Puskás László – Budapest: *Triptychon*; Círóka Bábegyüttes – Kecskemét: *Történet a szerelemről*; Orfeo Bábegyüttes – Budapest: *Cipolla bácsi bábszínháza*; SIVA Báb pantomim csoport – Budapest: *Utazás Faramidóba*; Harlekin Bábegyüttes – Eger: *Gépszerelem és Ébredés*; látsszunk együtt bábcsoport – Miskolc: *A halála táncoltatott leány*; Főnix Bábegyüttes – Salgótarján: *Kádár Kata*; Bóbita Bábegyüttes – Pécs: *Egy kiállítás képei*.

vitaidőpontja átkerült estére-éjszakára. A bábszínház színpadán megrendezett szakmai fórum fő feladata természetesen az egyes produkciók megvitatása volt, kiegészülve egy „önvallomás-fórummal”, mely azt jelentette, hogy az aznap játszott előadás rendezői nyitották meg produkciójuk vitáját szakmai önvallomásukkal. A rendezők többsége komolyan vette ezt, s beszámolt az előadás létrejöttéről, gondjairól, s válaszolt a feltett kérdésekre. Sajnos mindez csak a magyar társulatokra vonatkozott, a külföldi együttesek művészei szervezési okok miatt (nem voltak tolmácsok) ezeken nem vettek részt. A korábbi évekkel ellentétben már nem volt központi probléma az ember és a báb kapcsolata. A kísérletező igénnyel készült előadások a műfaj határait kívánták módosítani, de már nem az élőszínházzal való érintkezési pontok által, hanem történeti és jelen idejű önállóságukat hangsúlyozták, a színház fogalmát tágítva ezzel. A múltkor divattal szemben a problémaérzékenységet emelték ki a viták. Kiemelkedő szerepet kapott a beszélgetések során a színpadi illusztráció fogalma. Kós Lajos, a Bóbita bábegyüttes vezetője úgy fogalmazott, hogy „a zenei illusztrációk kérdése már egy 'lefutott téma', jobbára túl vagyunk ezen a korszakon. Az irodalmi illusztrációnak létjogosultsága van a színpadon, ha a témát képsorra bontjuk és epikus jellegét hangsúlyozzuk. Ám ha a témát színpadi játéknak fogjuk fel és a cselekményt a szereplők hozzák létre, akkor nem illusztrálhatunk. Az irodalmi mű felszínén elhelyezkedő cselekmény ábrázolása már kevés, a rendezőknek le kell ásnia a dolgok mélyére, hogy az ott megtalálható törvényszerűségeken a saját problémái tükröképpét fedezhesse fel. Ilyen indíttatással lehet egy produkció korszerű és szubjektív.”¹¹

A húsz bemutató tartalmilag és formailag is rendkívül színes, gazdag képet nyújtott. Méltán reprezentálta a felnőtteknek szóló európai bábművészet kereszt-

metszetét. „A londoni Hogart Puppets marionettjei mellett – élén egy okos számmal – a római Opera dei Burattini jeleskedett: Monteverdi operát játszottak! A lubliniak a lengyel népi-nemzeti bábos hagyományokat hozták, a betlehemes-triptychonjukkal. Mindezek mellett szerénykedett egymagában a francia Jean-Paul Hubert, vállára szerelt egyszemélyes paravánjával, míg köpenye alól kandikált ki kunkori facipője, feje felett gyors változásokkal bábok sokaságát mutatta fel, Faustot és sárkányt egyaránt.”¹²

A magyar együttesek közül kiemelkedett a budapesti Astra Bábegyüttes *Don Quijote*, és a pécsi Bóbita Bábszínház *Egy kiállítás képei* (asszociációk és víziók a zenemű részleteire) előadása. A pécsiek ráadásul rockzenére, az Emerson, Lake & Palmer feldolgozásra készítették el különleges előadásukat. „A több, kisebb képből álló művet három nagy tétellé dolgozták össze, de mindegyikben felismerhető maradt a bedolgozott képek dallamanyaga. Az első nagy egység előtt, valamint a második-harmadik kép között a promenádöt helyezték el. A két szélső tételnek drámai, tragikus jelleget adtak, a középsőnek lírait. Meglepő és sikeres képalkotásra adott lehetőséget az egyetlen dal, amely jól helyezkedik el a hangszeres kompozíció tengelyében. Az első képnek a *Létért való küzdelem* címét adtam, az idilli képet idéző középső tételt Chagall emlékének áldoztam. Az *Esküvő* című kép elemeit szedtem szét, azok mozgásával komponáltam egy hangulatos, puha ívekben játszott kép-fantáziát. A harmadik hatásos effektjei bennem háborús emléket idéztek fel. Háborús vízió a *tétel címe*”¹³

Két UNIMA diplomát osztottak ki a fesztivál végén, melyet az Astra és a Bóbita kapott meg „a gondolati elkötelezettségű színház megvalósításáért”.¹⁴ A fesztivál elismertségét és rangját jelezte, hogy az előadások zsúfolt nézőterek és televíziós kamerák előtt zajlottak. (A Magyar Televízió 6x40 perces anyagot rögzített és adott le a fesztiválról.)

11 Kós Lajos: „Összefoglaló a III. Pécsi Nemzetközi Felnőttbábfesztivál vitaestjéről” kézirat, 1973. 11. 30. – Szakmai beszámoló Pécs Város Tanácsa részére

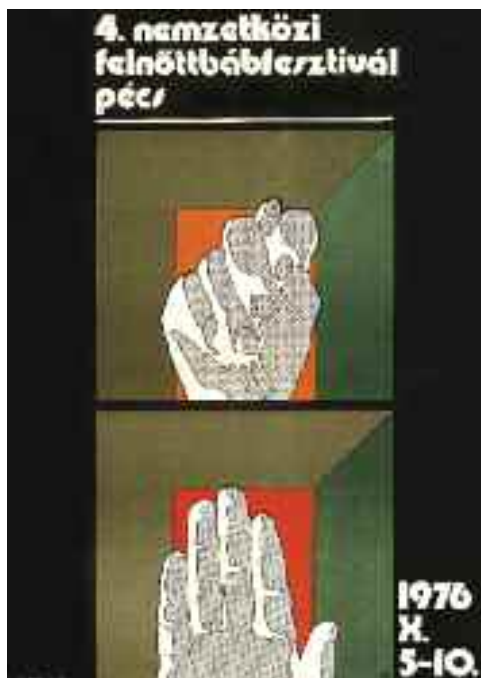
12 Kós Lajos: „Emlékezetes bábos-pillanatok Pécsen”, kézirat, 1985. 04. 18.

13 Kós Lajos: *A Bóbita*. Pécs, 1993. Pannónia Könyvek, 62-63.

14 Az UNIMA-diplomán szereplő indoklás szövege

IV. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1976. október 5–10.¹⁵

Az első szembetűnő változás, hogy két év helyett három telt el az előző fesztivál óta. Nem könnyű ma már kideríteni ennek okát, de gyanítható, hogy finansziális és szakmai-szervezési okai lehettek. (A fesztiválnak volt egy olyan kimondott-kimondatlan szabálya, hogy a magyar résztvevők új, korábban más fesztiválon még nem játszott előadással jelentkezhetnek Pécsre. Továbbá be kellett látni, hogy nem születtek–születnek Európában olyan mennyiségben és minőségben felnőttelőadások, melyek a kétéves periódust indokolták tennék.) Örvendetes újdonság viszont több is volt, például, hogy a fesztivál egy nappal hosszabb lett, s a programsorhoz most először kapcsolódott bábkiallítás. (Koós Iván munkáit láthatták az Ifjúsági Házban.) A fesztivál másik érdekessége akkor tűnik fel, ha alaposan megnézzük a tizenkét magyar együttes mellett fellépő nyolc külföldi csapat listáját. Először sikerült Európán kívüli országból fellépőt hívni. A tokiói Puk Pupa Teatro *Ningyo Nihon Fudo-ki* című előadásával csodálatos, ősi japán legendák elevenedtek meg, s árasztották el sárkányokkal és manókkal a pécsi színpadot. Produkciójukért ők kaptak egyedül UNIMA diplomát a következő indoklással: „A japán hagyományok sikeres ápolásáért és az UNIMA eszméjének szolgálatáért.”¹⁶ Természetesen voltak más figyelemre méltó előadások is a pécsi találkozón. A londoni Abrakadabra együttes *Varieté-műsora* az igényes szórakoztatás jegyében készült: „Mi, bohócok esernyő-maszkkal,

esernyő-bábokkal, esernyő-jelmezben, esernyő-szituációkban és esernyő-szereplőkkel szórakoztatjuk a közönséget.”¹⁷ A kolozsvári Állami Bábszínház magyar tagozatától Csokonai Vitéz Mihály *Karnyónéját* láthatta a nagyjérdemű. A rendező Kovács Ildikó által jegyzett szórólapon az alábbiakat olvashatjuk: „Vaskos humorú nyers játék. Archaikus nyelvezete frissen él ma is. A naiv helyzetkomikum találkozik a szatíra jellemhumorával, a reális játék az irrealitással. Úgy tűnik a bábszínház szelleme nem idegen ettől a játéktól.

15 RÉSZTVEVŐK: Compagnie des Marionettes Alain Recoing – Párizs, Franciaország: *Mister Punch balladája*; Puk Pupa Teatro – Tokió, Japán: *Ningyo Nihon Fudo-ki*; Abrakadabra Együttes – London, Anglia: *Varieté-műsor*; Teatrul de Papusi de Stat – Kolozsvár, Románia: *Karnyóné, Világszép Sinziana és áru Pepelea*; Kalinyinszkij Teatr Kukol – Kalinyin, Szovjetunió: *Haj-rá, fiúk!*; Norman Shetler – Bécs, Ausztria – USA: *Báb-kabaré*; Djecje Kazaliste Ognjen Prica – Eszék, Jugoszlávia: *Az elveszett álom*; Főnix Bábegyüttes – Salgótarján: *Az árgyélus kismadár*; ORFEO Bábegyüttes – Budapest: *A tékozló ország*; Állami Bábszínház – Budapest: *A fából faragott királyfi, Jelenet szöveg nélkül, Petruska*; Harlekin Bábegyüttes – Eger: *Háry János*; Játsszunk együtt Bábegyüttes – Miskolc: *Gondolatok a szerelemről*; Állami Bábszínház Kísérleti Stúdiója – Budapest: *Fehér bohócok*; Musica Bábegyüttes – Szekszárd: *História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról*; Szitakötő Bábegyüttes – Tiszakécske: *A nap és a hold elrablása*; Vojtina Bábegyüttes – Debrecen: *Neoptolemosz*; Círóka Bábegyüttes – Kecskemét: *Szemölcs a koponyán*; Napsugár Bábegyüttes – Békéscsaba: *Pinocho tábornok pompás felsülései*; Bóbita Bábegyüttes – Pécs: *Lemminkainen anyja*.

16 Wallinger Endre: „Befejeződött a pécsi nemzetközi felnőttbábfesztivál”. *Dunántúli Napló*, 1976. 10. 11. 2.

17 Idézet a londoni Abrakadabra bábegyüttes szórólapjáról

A szerepek stilizált egysíkúsága, torzító felhagyítása a bábok világát idézi. Három síkon folyik a játék; a bábuvá merevedett színész kilép a szerepéből és előbukkan csupasz civil ábrázata, majd megduplázza magát, saját bábképmásával. Így kergetőzik egymással a valóság és a játék. A szöveg, a játék szelleme, belső logikája hozta létre mindezt. A játékkomikum hatósugara meglepően szélesre ágult. Csokonai játékos friss szellemének, fanyar humorának egyaránt tud örvendezni falu és város öregje-fiatalja.

Mi is örvendezünk velük, hogy a közel kétszáz éves komédia a Játék jegyében életre kelt; mert a tiszta játék erkölcsi erő.¹⁸

A budapesti Állami Bábszínház egy „hivatalos” produkcióval képviseltette magát. Végre Pécsre is bemutatásra került a számtalan külföldi fesztiválon sikerrel szereplő, 1965-ben bemutatott kétrészes előadásuk *A fából faragott királyfi* és a *Petruska*. A Bóbita nagy sikert aratott a Pink Floyd zenére készített Kalevala részlettel, a *Lemminkainen anyja* című előadással.

A zsűri létszáma kilenc főre növekedett: dr. Jan Malik (Csehszlovákia); John Blundal (Nagy-Britannia); Gustav Gusin (Svájc); Rolf Maser (NDK); Horst Wandrel (NDK); dr. Szilágyi Dezső; Hollós Róbertné; Koós Iván; és Pécs képviselőjében Károly Róbert zeneszerző.

Ezen a fesztiválon került először kiosztásra a Pécs Város Tanácsa által „a modern bábozás hazai úttörője”¹⁹ emlékére alapított Blattner Géza-emlékérem (Weber Klára szobrászművész alkotása), melyet dr. Szilágyi Dezső, Koós Iván, dr. Tóth Géza (Tiszakécske) és Kós Lajos vehetett át a fesztiválzáró ünnepségen.

V. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1979. október 9–14.²⁰

A fesztivál hosszú előkészítő munka után állt össze. 1978 februárjától indult a levelezés, a hazai és nemzetközi szervezetek megkeresése. A Kulturális Minisztérium egyezmények megkötésével biztosította a szocialista országok bábszínházainak fellépését. A nyugati országok kulturális szervezetei jelentős anyagi támogatást nyújtottak országai bábosainak,

hogy Pécsre jöhessenek. Emelkedett a külföldi fellépők száma, s új helyszíneként a Pécsi Nemzeti Színház is megjelent. Az érdeklődésre tekintettel – jelentősen nőtt a jegyvásárlók száma – a külföldi bábszínházak kétszer-háromszor is játszottak, így a párhuzamosan futó előadások ellenére elvileg minden fellépő megnézhetné a fesztivál összes előadását. Tematikailag igen különböző produkciónak láthatott a közönség, s ez a széles skála sok tanulsággal szolgált a magyar bábos szakma számára. A szakmai értékelő bizottság – melynek tagja volt Jan Malik, az UNIMA díszelnöke;

18 Idézet Kovács Ildikó rendezőtől a Kolozsvári Állami Bábszínház *Kamyoné* előadásának szórólappjáról

19 Blattner Géza bábművész 1893–1967.

20 RÉSZTVEVŐK: Al Botroule Marionnettes – Liège, Belgium: *Vakmerő Károly halála avagy Tchofile bosszúja, Szent Antal megkísértése*; Theatre Sur Le Fil (Colet és Claude Monistier) – Brunoy, Franciaország: *A kis Gargantua*; P.T.L. Wrocławi Bábszínház, Lengyelország: *Koldusopera*; Állami Központi Bábszínház – Moszkva, Szovjetunió: *Don Juan '79*; Teatro Antonin Artaud – Lugano, Svájc: *Rómeo és Júlia '80*; Állami Bábszínház – Rusze, Bulgária: *A csend világa...és mi*; „Die Bühne” Literarisches Figurentheater – Nyugat-Berlin; Kezek, *bábok és zene*; „Prichindel” Bábszínház – Gyulafehérvár, Románia: *Valahol a földön*; „Ognjen Prica” Gyermekszínház – Eszék, Jugoszlávia: *A Nagy Iván*; Barry Smith’s Theatre of Puppets – London, Anglia: *Emberi változatok*; ORFEO Bábegyüttes – Budapest: *Előadás után*; Vojtina Bábegyüttes – Debrecen: *Toldi*; Ciróka Bábegyüttes – Kecskemét: *A világ teremtése*; Állami Bábszínház – Budapest: *Háry János*; Bóbita Bábegyüttes – Pécs: *Csak egy kisember, Falusi ballada*.

Szergej Obrascov, az UNIMA elnöke és dr. Szilágyi Dezső, az UNIMA Magyar Központjának elnöke – a londoni Theatre of Puppets előadását és a bolgár bábszínházat tüntette ki elismerő diplomával. Az angol együttes pompásan kidolgozott, fölülnyes biztonsággal és nagy szakmai tudással végrehajtott etűdöket játszott. A ruszei Állami Bábszínház szatirikus műsora az élet kisebb-nagyobb konfliktusait állította színpadra a víz alatti világ „társadalmára” transzponálva. A külföldi fellépők közül még ki kell emelni a francia Theatre Sur Le Fil és a belga Al Botroule Marionettes együttest. A franciák klasszikus mű, a *Gargantua* színpadi átköltését hozták Pécsre, s a történetet éppúgy szabadon kezelték, mint a színpadi teret, melyet bravúrosan építettek be papírhengerekkel. A belgák az európai bábos hagyományok egyik régi emlékét, a szicíliai technikájú marionettet mutatták be *Vákmérő Károly halála, avagy Tchophile bosszúja* című előadásukban, melyben nagyméretű és nehéz bábok vívtak „vad csörömpöléssel” lovagi tornákat. A fesztivál díszvendége a moszkvai Állami Központi Bábszínház volt Szergej V. Obrascov vezetésével, s *Don Juan '79* című előadásukkal hatalmas sikert arattak. A látványos kiállítás, a precízen összecsiszolt munka volt a színház legfőbb erénye. „A kísérletes irányzatú produkciók áradatában üde színfoltként hatott ez a hagyományos bábjáték – ezen a színvonalon!...”²¹

A korabeli értékelések a magyar fellépőket már nem minősítették ilyen kedvezően. Az amatőr együttesek jó része elhibázott koncepcióval, drága és érdektelen produkciókat hozott és csupán néhány előadás – például a debreceni Vojtina *Toldija* – ütötte meg a kívánt nemzetközi színvonalat. Bár megérdemelt sikert aratott az Állami Bábszínház a *Háry János* előadásával,

az elgondolkodtató, hogy az egyetlen hivatásos „állami” magyar bábszínház miért hozott a pécsi fesztiválokra 5-7 éves produkciókat. Az 1972-ben bemutatott *Háry* a '73-as fesztiválon lett volna az igazi.

A magyar amatőr produkciók közül a legtöbb elismerő vélemény a debreceni Vojtina Bábegyüttes „...tisztá, szép, értékes, melegséget sugárzó...”²² Toldi-előadását illetve. A pécsi Bóbita ezen a fesztiválon nem tudta megismételni korábbi sikereit, de munkájával, a fesztivállal és a pécsi közönség támogatásával egyre erősebben vetette fel a hivatásossá válás lehetőségét, mely 1981-ben – a vidéki bábegyüttesek közül elsőként – valóra is vált!

Meglepően kevés és meglehetősen alacsony színvonalú stúdióprodukciót hoztak az éjszakai előadásokra, holott ezektől várta mindenki az igazi újdonságokat, a kísérletező hozzáállást. A fesztivál programját három kiállítás színesítette. Az 50 éves UNIMA tiszteletére rendezett *Magyar Bábművészet* című reprezentatív bábkiállítás a Pécsi Galériában igen sok látogatót vonzott. A két fotókiállítás közül ki kell emelni dr. Karlheinz Klimt (NDK-beli) fotóművészt, aki az előző pécsi fesztiválokon is részt vett, s ezeknek a fesztiváloknak a fotóiból állította össze pécsi kiállítását.

Blattner-émlékermét kapott Vízvári László, az Astra Bábegyüttes vezetője és Báron László, a kecskeméti Círóka Bábegyüttes alapítója.

VI. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1982. október 12-16.²³

Az 1981-ben hivatásossá váló Bóbita, a Pécsi Nemzeti Színház bábtagozataként megkapta a Doktor Sándor Művelődési Központ épületét, így a fesztivál visszatérő

21 Wallinger Endre: „Bábfesztivál Péccsett”. *Dunántúli Napló*, 1979. 10. 18. 6.

22 Uo. 6.

23 RÉSZTVEVŐK: De Regenboog Bábszínház – Sneek, Hollandia: *Peroniek*; Állami Bábszínház – Kolozsvár, Románia: *Übű király*; OPTICAL Figurenbühne – Stuttgart, NSZK: *Silver Show*; St.Galleni Bábszínház – St. Gallen, Svájc: *Serafine, avagy a néma patikusné*; Eric Bass bábművész – New York, USA: *Őszi portrék*; Állami Bábszínház – Ufa, Szovjetunió: *Galima*; Takenoko Bábszínház – Okayama, Japán: *Saybata*; „Ognjen Prica” Gyermekszínház – Eszék, Jugoszlávia: *Cipész és az ördög*; Professor Martin Bridle – London, Anglia: *Punch és Judy*; Tűz és Papír Bábszínház – Białystok, Lengyelország; Állami Bábszínház – Budapest: *Tárgyak és emberek*; Círóka Bábegyüttes – Kecskemét: *A kis herceg*; PUCK Bábcsoport – Sárospatak: *Középkori balladák*; Musica Bábegyüttes – Szekszárd: *A lovag meg a kegyese*; ASTRA bábegyüttes – Budapest: *Az állatok farsangja*; Harlekin Bábegyüttes – Eger: *Kecafán vagy Hacafán*; Szítakötő Bábegyüttes – Tiszakécske: *A falba épített asszony*; Napsugár Bábegyüttes – Békéscsaba: *Mónár Anna, Kádár Kata*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Kodály-Bartók est (Háry János – Cantata Profana)*, *Pulcinella*.

fellépőinek nem nagyon kellett keresgélni Magyarországon új, professzionális bábszínházát. Sajnos, nem járt ezzel együtt egy jelentős színháztechnikai felújítás, és a körülmények továbbra is inkább kultúrház jelleget mutattak. A Doktor Sándor Művelődési Ház helyett új szervező intézmény lépett elő, a Pécsi Nyári Színház, mely a '70-es évektől már rendezvényszervező irodaként működött. Vezetője az agilis színházi rendező, Bagossy László volt, aki szívügyének tekintette Pécs színházi sokszínűségét. A fesztiválra tíz külföldi és kilenc hazai társulat érkezett. A fesztivál szenzációja és szakmai csúcsa Eric Bass New York-i bábművész egyéni műsora volt, *Őszi portrék* címmel. Mély gondolatisága, filozófiája bravúros mozzatással párosult. Tömör Mártia író-dramaturgot idézve: *„Bebizonnyította, hogy egyetlen báb és bábos kettőse elég a drámai helyzethez. Ennek alapja a báb és a játékos viszonya: a bábjátékos, mint a báb cselekvését provokáló vagy gátló külső hatalom. A szólóműfaj igazi drámai színházzá tágulásának lehettünk tanúi. A rövid, az élet*

*határhelyezeteit megragadó jelenetekkel, amelyekben a bábos mindig egyetlen finoman kidolgozott miniatűr bunraku figurát mozgatott lényegi gesztusokra egyszerűsítve, szívünkig ható, időszerű humanista üzenetet közvetített.”*²⁴ (Eric Bass az előadás után a színpadról kötetlen beszélgetést kezdeményezett a nézőkkel, mely kapcsolódott a szakmai viták egyik problematikájához, nevezetesen ahhoz, hogyan működik egy előadás más földrajzi, kulturális közegben.) Megérdemelten kapta a kiosztott három UNIMA diploma egyikét. A másik két UNIMA diplomát a baskíriai bábszínház és a budapesti Astra Bábegyüttes nyerte el. Az Ufai Állami Bábszínház *Galima* című előadása a lélekábrázolás bábos lehetőségeire adott példát. *„Az erősen szöveges, roppant kevés akcióval, függőlegesen tagolt térben folyó játékot a vayangbábok finom gesztusai a kifejező hangbeli megjelenítéssel együtt drámaivá tudták fokozni.”*²⁵ Az Astra *Az állatok farsangja* című sziporkázóan szellemes árnjátéka egyértelmű szakmai és közönségsikert aratott. Dévényi Róbert az egyik szakmai vitában úgy összegezte az előadást, hogy *„az átváltozások a poénonkon túl az élő világ egységének, rokonságának filozófiai gondolatát is kifejezték”*²⁶ A díjazottakon kívül ki kell emelni a Kolozsvári Állami Bábszínház *Übű király* (rendező Kovács Ildikó) és az eszéki Ognjen Prica Gyermekszínház *Cipész és az ördög* című előadását. A kolozsváriak *Übűje* az abszurd színház elemi erejű propagálója volt, míg az eszékiek a báb és az élők együttjátszásával az ábrázolás árnyaltságát fokozták. A szakmai vitákon most először a külföldi előadásokat is értékelték az érintettek bevonásával – a megszokott, *„hol tart a felhőtteknek szóló bábművészet?”* problematikán túl a már említett kérdéskör is vitára serkentette az egybegyűlteket. Speciális magyar gondként ismételt elhangzott a képzés – bábszínész, rendező – megoldatlansága. Talán ennek is következménye, hogy a hazai bábművészet csak egy elismert szólistát, Kemény Henriket tudta felmutatni a '70-es, '80-as években, szemben a nemzetközi példakkal. Megállapították, hogy az elmúlt három év alatt a magyar bábművészetben a legnagyobb fejlődés a képzőművészet területén

24 Tömör Mártia: A pécsi felnőttbáb fesztivál. *Színkép*, 1983/1. 13.

25 Uo. 13.

26 Uo. 10.

történt: a bábok megformálásában, a színpadkép tervezésében, kivitelezésében. A legnagyobb lemaradás a színházi játékokban volt tapasztalható: mind a bábmozgatásban, mind a beszédtechnikában. Ide kapcsolódik egy másik bírált tendencia is. Több együttes az általában ismert irodalmi műveket úgy alkalmazta bábszínpadra, hogy a történetet eleve ismertnek vette, és a nézőknek a részletekben való eligazodáshoz, az összefüggések felismeréséhez nem nyújtott elég segítséget. Erre utalt az egyik külföldi zsűritag a szakmai értékeléskor: a „bábozás történetében egyformán kapcsolódik össze az egyszerű, tanulatlan tömegek és a művelt, olvasott társadalmi rétegek szórakoztatása, s a közönség megtartása és növelése céljából ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni.”²⁷

A fesztiválhoz két kiállítás kapcsolódott. Az Ifjúsági Házban Arcok és bábok (*Ellesett pillanatok az Állami Bábszínházban*) címmel Féner Tamás fotókiállítása, míg a HEMO-ban az Állami Bábszínház bábkiállítása volt látható. Ebben az évben hárman részesültek Blattner-emlékéremben: Havas Gertrúd bábművész, Bölöni Kiss István bábművész és Lenkefi Konrád, a békéscsabai Napsugár Bábegyüttes vezetője.

VII. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNÖTTBÁBFESTIVÁL – 1985. június 25–29.²⁸

A megszokott őszi időpontról június végére került át a fesztivál. Ha azt gondolnánk, hogy a kellemesebb időjárás óhaja hozta a változást, tévedünk. A kollégiumi kapacitás nem bírta el a fesztivál szállítás-igényét, ezért kellett a tanév végi időpont. Szállodai elhelyezésre ekkor – és korábban is –

csak a VIP vendégek és az egy-két fős külföldi társulatok számíthattak.

A fesztiválon tíz ország húsz együttese, illetve szólistája negyvenkét előadást tartott. Magyarországról a hivatalos programban hat, a klubműsorban három együttes szerepelt, míg Kemény Henrik meghívott vendégként lépett fel, aki a fesztiválynitón vehette át a Munka Érdemrend arany fokozatát.

A fesztiválhoz három kiállítás kapcsolódott: Báron László kecskeméti művész-tanár bábkiállítása

27 Gárdonyi Tamás: A bábjátászás ifjú és felnőttkora. *Dunántúli Napló*, 1982.10.21. 5.

28 RÉSZTVEVŐK: Albrecht Roser – Stuttgart, NSZK: *Gustaf és társulata*; Állami Bábszínház – Cseljabinszk, Szovjetunió: *Holt lelkek*; Nagyszebeni Bábszínház – Nagyszeben, Románia: *A kis szeplős*; Krastyo Sarafov Drámaművészeti felsőfokú Int. Bábszínészképzője – Szófia, Bulgária: *Napéjegylenlőség*; Figurentheater Triangel-Meppel, Hollandia: *Húsz rövid történet*; Pupilla Bábszínház (Gustav Dubelowski-Gellhorn) – Wels, Ausztria: *Doktor Faust, avagy a nagy romantikus tagadó*; Bábdoktor bábládája (Dr. Karlheinz Klimt) – Thurnau, NDK: *Így szól Pécshez Hans Sachs mester*; Teatro Gioco-Vita – Piacenza, Olaszország: *Az állhatatosság vára*; La Plapper Papp Bábszínház – Stuttgart, NSZK: *Pomp-Lamour*; „Ognjen Prica” Bábszínház – Eszék, Jugoszlávia: *A cirkuszról van szó*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Ferde tükör*; ASTRA Bábegyüttes – Budapest: *Varázsfuvola*; Napsugár Bábegyüttes – Békéscsaba: *Állati!*; Bajazzo Bábcsoport – Zalaegerszeg: *Egy kiállítás képei*; Vojtina Bábegyüttes – Debrecen: *Erős János*; Kemény Henrik – Budapest: *Vitéz László*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Operasaláta*; Klubműsorok: Círóka Bábegyüttes: *Átkozott legyen aki kitalálta a háborút!*; Figurina Bábcsoport: *Piros és kék, avagy harcoljunk életre-halálra?!*; Bábrendező Tanfolyam hallgatói (Zalaegerszeg): *Bábetűdök*; Giovannini Kornél, Felszeghy Tibor, Niklesz Ildikó (Bp.): *Buda halála*.

a Pécsi Kisgalériában, Albert Bagno olasz művész báb-, bábterv- és plakátkiállítása, és a Korgnut-Kemény bábos dinasztia hagyatékából rendezett *Vitéz László halhatatlansága* című vándorkiállítás az Ifjúsági Ház egy-egy termében.

A fesztivál megszokott helyszíneire újabbak is társultak, a Pécsi Nyári Színház Anna utcai terme és a Jókai tér. A nyári időpont „hozádekaként” immár szabadtéri előadásokban is gondolkozhattak a szervezők, ami mindenképpen a fesztivál programjának színesítését és reklámértékének, közönségvonzásának hatékonyságát eredményezte. Sajnos – visszatérő hiányosságként – a fesztivál propaganda és információs oldala nem volt kielégítő a nagyszámú nemzetközi résztvevő számára. Az együttesek bekonferálása, programanyagának ismertetése és a társalgások magyar nyelven folytak, nem segítettek tolmácsok a szakmai beszélgetéseket.

Kritikaként többen leírták, hogy az előadások közül csak néhány szólt a felnőtt nézőkhöz és a színvonal is hullámozott. Olga Panovova, a Csehszlovák Bábjáték című szakmai folyóiratban a következőket írta a pécsi találkozóról: „Az volt a benyomásunk, hogy több együttes saját rendezéseiben nem a jelenről alkotott véleménynyilvánítás, belső igényesség az irányadó, és szándékuk sem az, hogy a nézőkhöz olyan átélte vallomással szóljanak, mely a formáját tekintve is a jelenkori színház szükségleteinek felelne meg. Az egyes programok igénytelen, olcsó szórakozást nyújtottak, a báboknak az öncélú mutogatása, poén és gondolat, illetve ötlet nélküli rövid jelenetek jellemezték az előadásokat. Sokszor úgy tűnt, mintha az előadás csak azért szól a felnőttekhez, mert van benne egy kis sikamlósság. Az alkotók nem törekedtek eléggé a kifejezési eszközök racionális kiválasztására sem. Hiányzott a zenében a kiforrott stílus, a színpadon pedig a giccs és a díszletekben a külső csillogó máz uralkodott. A színpadi rendezés meglepően

alacsony színvonalát adták a hazai együttesek, egyebek között túlsúlyban szerepelt a színtérnek gyakori paravánszerű megoldása. A magyar és a német együttesek előadásaiból többnyire hiányzott a határozott színpadi rendezői terv, az olvasható gondolat és a témához való személyes hozzáállás, továbbá hiányoztak a bábjátékokból a hagyományos vásári jelenetek, népi játékok, mesék és mondák.”²⁹

A fentiek után talán nem véletlen, hogy a három UNIMA nagydiplomát a zsűri külföldi együttesnek, ill. szöveglírára ítélte. A holland Triangel Színház *Húsz rövid történet* című előadása hatalmas szakmai és közönségsiker aratott. Ők a plakáton *mágikus realizmusként* jellemezték műsorukat. „A születés, a szeretet, a halál s a XX század emberére oly jellemző elidegenedés, szorongás villant fel két-három perces etűdjeikben hol lenyűgözően költői, hol sokkoló, groteszk, sőt bizarr előadásban. Nem ragadtak le egyetlen bábtechnikánál, olykor maszkot használtak, s a paraván előtt testi valóságukban is megjelentek.”³⁰

Szuggesztív, monumentális előadását, a *Holt lelkeket* hozta Pécsre a szovjet Cseljabinszki Állami Bábszínház. „A színpadkép pompás játéklehetőséget adott, s képzőművészetileg is kimunkált volt, felépítését, anyagszerűségét tanítani lehetne. Ugyanúgy a bábokét is. A bábok mozgástechnikája – de az őket mozgató, látható színészek testkultúráltsága is – lehetőleg, kifejező, érzéletes volt. Másokkal együtt az volt azonban az érzésem, hogy túlterhelték szöveggel az előadást. Ezen kívül a kisrealizmusnak is nevezhető stílus, az élőszínpadéhoz közelítő dramaturgia kissé távol áll sokunk esztétikai meggyőződésétől.”³¹

Nagy várakozás előzte meg a fesztiválmegnyitón fellépő Albrecht Roser marionett-szöveglírára és társulata címmel beharangozott produkciója valójában egy egyszemélyes marionett-színház volt. „Tömör, ügyesen kihegyezett etűdjeit különböző

29 Olga Panovova: A ki nem használt lehetőség, avagy nincs téma felnőttek számára. Ford. Szincsó Pálné. In *Ember és báb*. Bp., 1990. Műzsák Közművelődési Kiadó, 70.

30 Híves László: A gondolati színház diadala. *Színkép*, 1985/9. 5.

31 Uo.5.

hangulatok jellemezték: lírai és humoros, groteszk és – teljesen jó értelemben – érzelmes pillanokat éltünk át. A technikai tökély elragadtatta nézőit, Roser valóságos marionett mesteriskolát tartott.”³² A fesztivál kiemelkedő előadása volt még az olasz *Gioco Vita* Színház *Az állhatatosság vára* című árnyjátéka, melyet az eredetileg meghirdetett *Odüsszeusz* helyett hoztak Pécsre. „A mozgókéony árnyfigurák egységes képi világukkal hihetetlen feszültséget teremtettek azáltal, hogy hol kisebb, hol nagyobb formában jelentek meg. Szinte pillanatonként változott az árnyszínpad tere, sőt volt, amikor a színészek az árnyvászon elé jöttek. Ekkor kisméretű árnyszínpadot tartottak maguk előtt a figurájukkal együtt, s így bejászották az egész színházi teret.”³³ A magyar fellépők közül csak az egri Harlekin *Ferde tükör* – lecsupaszított bábfejekkel eljátszott hétköznapi történetek –, és a debreceni Vojtina *Erős János* előadását emelte ki a zsűri és a kritika. Ez utóbbinál – mely egyértelműen gyermekelőadás – a magyar bábszínhadon ritkán hallható szép szövegmondást és színészi játékot díjazták UNIMA kisdiplomával. A szakmai vitákon továbbra is lényegi kérdés volt a báb és az ember (színész) kapcsolata, valamint a zene és a báb közötti viszony, illetve a zene helye a bábszínhadon. Kovács Ildikó rendező véleménye szerint „...nem a zenére kell táncolni, a zenét kell eltáncolni...”³⁴ S végül álljon itt Híves László összefoglalása: „Sokféle színházi előadásnak van létjogosultsága, de az igazi élmény

a bábszínházban is az, amely gondolatokat ad és ébreszt, izgat és felkavar.”³⁵

Blattner-emlékéremben részesültek: Hollós Róbertné, a Népművelési Intézet főelőadója és Szőnyi Kató rendező.

VIII. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1989. június 28–július 2.³⁶

Most először – sajnos nem utoljára – került veszélybe a fesztivál léte! Eredetileg 1988-ban lett volna esedékes a VIII. PNF, ám finanszírozási okok miatt 1989-re halasztódott. Bagossy László főszervező, a Pécsi Nyári Színház akkori igazgatója szerint, míg a '60-as, '70-es években az egypárt rendszer „utasításos” működésének következményeként nem volt kérdéses a fesztivál pénzügyi háttere, a '80-as években a politikai és gazdasági válság erőteljesen hatott a kulturális szférára is. A korábbi struktúra

32 Uo. 5.

33 Uo. 6.

34 Uo. 6.

35 Uo. 7.

36 RÉSZTVEVŐK: Pannalal's Puppets – Gent, Svájc: *Homo circus*; Teater Taptoe – Belgium: *Karel és Elegast*; Állami Bábszínház – Bulgária: *Furfangos Péter*; Gebrüder Huber – Svájc: *Pepe bohóc*; Pinokio Bábszínház – Lengyelország: *Az Úr dicsőséges feltámadásának története*; Teatro di Gianni e Cosetta Colla – Olaszország: *A katona története*; Malo Pozoriste „Dusko Radovic” – Jugoszlávia: *A vihar*; Poppentheater Damiet van Dalsum – Hollandia: *Színek*; Voronyezsi Bábszínház – Szovjetunió: *Tavi fiú*; Círóka Bábszínház – Kecskemét: *Kalandozások Ihaicsuhajdiában*, *Pázmány lovag* – *Szent György és a sárkány*; Musica Bábegyüttes – Szekszárd: *Triptichon La Fontaine széphistóriáiból*; Polihisztrió Bábegyüttes – Balmazújváros: *A kékszakállú lovag, avagy a nőzsamok*; Mesekert Bábegyüttes – Nyíregyháza: *Vörös Rébék*; Kereplő Bábcsoport – Budapest: *Rettenetes áprilisi mese*; Figurina Animációs Formák: *Hét dózis anabiózis tárgyjátékok felnőtteknek*; Bi-Bá-Bó Bábegyüttes – Pécs: *A játszma*; Szilánk Bábegyüttes – Keszthely: *A sárkányölő*; Prospero Bábegyüttes – Biatorbágy: *Orpheusz és Eurüdiké, Téridő, Jelenetek*; Píróka Bábegyüttes – Kecskemét: *Ádám és Éva*; Vojtina Bábegyüttes – Debrecen: *Szépén zengő pelikánmadár*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Séta az állatkertben*

már nem működött, az új pedig még nem alakult ki. Mindenki tisztában volt azzal, hogy egy hosszabb kihagyás a fesztivál megszűnéséhez vezet. A fesztiválszervezők így végső kétségbeesésükben a város lakosságához fordultak segítségért – eredményesen! Annyi szállás-felajánlás érkezett, hogy nem is tudtak élni mindegyikkel. Középiskolások és egyetemisták jelentkeztek tolmácsnak, kísérőnek, plakátragasztónak. Vállalatok, cégek ajánlottak fel ajándékokat, szolgáltatásokat ingyen. Egy zsűritag tiszteletdíjáról, a grafikusművész a plakáttervezési díjáról mondott le. Ez a fesztivál tehát valóban kellett, akarták, várták, tetek érte a pécsiek! Négy nap alatt huszonegy együttes – tizenegy magyar és tíz külföldi – lépett fel, és kísérő programként Szabó Zsuzsa bábművész bábkiállítását láthatták a Pécsi Kiszalérijában az érdeklődők. A fesztivál szenzációja a Voronyezsi Bábszínház *Tavi fiú* című előadása volt, mely méltán kapott UNIMA nagydiplomát. (Egy kisfiúról szól, aki öngyilkos lesz, beugrik a tóba, s a halak között él tovább.) *„A bábosok fekete gyászkosztümben mozgatják elkészített figuráikat. Pátosz, szomorúság, bánatos humor lengi körül az előadást. Helyenként már majdnem közhelyes. Mégis, soha nem az. Zseniális színészi alakítások segítségével hatalmas lélek, óriási érzelmek sugároznak ebből az előadásból. Ha kell földhözragadtak, ha kell meseszerűen libbennek, kicsik vagy nagyok, nevetségesek vagy tragikusak a figurák. Az előadás megrendítő; kiemelkedő színházi élmény.”*³⁷ A lodzi Pinokio Bábszínház a pécsi Székesegyházban mutatta be *Az Úr dicsőséges feltámadásának története* című produkcióját. XV. századi lengyel misztérium alapján elevenedtek meg jelenetek az Evangéliumból. *„A bábosok lefegyverző biztonsággal adták elő a liturgikus énekeket, egyszerű pálcás bábjaik pedig magát a mesét. Az ördögök a színpad alatt tivornyáztak,*

*az előadás külön leleménye, hogy a játékosok lábaikon egy-egy bábfejfel elevenítették meg az örök gonoszokat.”*³⁸

Ezen a fesztiválon ismerhettük meg a svájci Pannalal's Puppets tehetséges házaspárját, Tina és Michel Perret-Gentilt. A harmonikán közreműködő Tina zenéjére mutatta be a nagyszerű bábos, Michel a *Homo Circus – cirkusz a kisujjból* című előadást. *„Nincs bonyolult technika, nincs komplikált világítás, egy remek színész fantáziadús varázslatát, ötletziporkáit jutalmazza vastappsal és ovációval az elragadtatott közönség.”*³⁹

A francia Theatre Del Arc-En-Terre *Iliász* előadásában a színészek – egyikük Massimo Schuster, az UNIMA majdani elnöke – csupasz kezei szolgáltak a figurák kezéül. *„A játékosok arca gúnyval, dühvel, haraggal kísérte bábjaik hangulatát, s így a fabábok féktelen érzelmekre, mérszálásra, hatalomvágyra voltak képesek, melyek elgondolkodtatóvá, drámaivá tették a produkciót.”*⁴⁰

A kor megmozgatta a magyar bábos élet langyos állóvizét. Megjelent egy új generáció, mely karakteresen mást akart, mint elődeik. A fesztivál alatt lázas beszélgetések, a hazai bábművészetet megváltoztató elképzelések születtek, melyet petíció formájában nyilvánosságra is hoztak. Ez a korosztály két figyelemreméltó előadással volt jelen: a kecskeméti Maskarás Céh – a Círóka Bábszínház tagjaiból összeállva – *Pázmány Lovag* című fergeteges utcai előadással, és Szász Zsolt *A kékszakállú lovag, avagy a nőzsarnok* című „ötfelvonásos” egyszemélyes vásári komédiával (dramaturg: Tömöröczy Márta). Szimbolikusnak is nevezhető, hogy a kecskemétiak úgy hozták el *Szent György és a sárkány* című óriásbábos utcai performanszukat Pécsre, hogy a produkciót más bábszínházak fiatal bábosaival együtt adták elő a fesztivál zárása előtt. Dr. Szilágyi Dezső a fesztivál végén, a nyolctagú nem-

37 Bóta Gábor: *Segített a város. Tükör*, 1989.07.06. 28

38 Uo. 28.

39 Uo. 28.

40 Uo. 28.

zetközi zsűri nevében „nemzetközi hírűnek”⁴¹ minősítette a pécsi fesztivált, és a korábbiaknál magasabb színvonalúnak értékelte. Hozzátette: „*korunk nyitottabb a kultúra befogadásában, de zártabb a kultúra támogatásában.*”⁴²

A Blattner-emlékermet Séd Teréz bábtervező-rendező és Vízvári László, az Astra Bábegyüttes vezetője kapta életművéért.

IX. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1992. június 21–24.⁴³

A verőfényes nyári napok ellenére, a korabeli kritikák tükrében kissé szürkére sikeredett a fesztivál. A kommunista rendszer európai bukása új játékszabályokat

hozott a művészeti életben is. A nyitottsággal, szabadsággal együtt erőteljesen megjelent az üzleti-gazdasági szemlélet. Megszűntek a korábbi szocialista, állami szintű kulturális együttműködésének, cserekapcsolatok. Az UNIMÁ-n belül is érezte

ez a hatását, elsősorban a nemzeti UNIMA Központok működésében, fenntartásában. Ez a fesztivál nemzetközi kapcsolatrendszerére és lehetőségére kihasználással volt. A fesztivál szervezői között megjelent a pécsi Nemzetközi Báb-fesztiválért Alapítvány, lehetőséget adva újabb források, támogatások elérésére, s ez volt az első fesztivál, melynek művészeti vezetője nem Kós Lajos, hanem Lénárt András, a Bóbita új vezetője volt. Június 21-én a Pécsi Nemzeti Színház Kamaratermében dr. Andrásfalvy Bertalan szakminiszter nyitotta meg a fesztivált, melyre nyolc ország tizenkilenc társulata jött el. A programban szerepelt öt bábkiállítás is: Kós Lajos, Jászai-díjas bábművész – a Bóbita nyugdíjba vonult vezetőjének – életműkiállítása a Műhelygalériában, Remsey Iván bábművész életműkiállítása a Művészeti Szakközépiskola Kollégiumában és Lévai Sándor kiállítása a Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínházában, valamint Giovannini Kornél és Orosz Klaudia bábművészek kiállítása a Baranya Megyei Művelődési Központban, illetve a Művészetek Házában.

A fesztivált 10 tagú zsűri értékelte: Penny Francis, Henryk Jurkowski UNIMA elnök, Evelyn Krafft, Nancy Staub, Gustav Gysin, Dr. Szilágyi Dezső, Kós Lajos, Kovács Ildikó, Pethő Zsolt és Lévai Sándor. Díszvendégként üdvözölhették Kawajiri mestert, a tokiói Puk Színház igazgatóját.

A fejezet elején jelzett „szürkesség” elsősorban abban mutatkozott meg, hogy ezen a fesztiválon nem volt kimagasló színvonalat képviselő külföldi együttes, szólista. Nem sikerült – a korábbi fesztiválokra jellemző – „nagy durranást” kiváltó előadást meghívni.

41 Gárdonyi Tamás: Befejeződött a pécsi báb-fesztivál. *Dunántúli Napló*, 1989.07.03. 5.

42 Uo. 5.

43 RÉSZTVEVŐK: Emanuel Macri Társulata – Olaszország: *Orlando kalandjai*; Teatrul de Papi Constanta – Románia: *A könnyből született szép herceg*; Harkovi Kis Bábszínház – Ukrajna: *Kátyások*; Adele Moldovan Társulata – Románia: *A napsugár*; Trittbrettl Kabarett und Puppentheater – Ausztria: *Kasperliade*; Zagrebacko Kazaliste Lutaka – Horvátország: *Osman*; Ariel Ifjúsági és Gyermekszínház – Románia: *A kis herceg*; Pannalal's Puppets – Svájc: *Escorial*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Mesék felnőtteknek*; Debreceni Középfokú Tanfolyam: *Genovéva*; ORT-IKI – Debrecen: *A tetejetlen fa*; Círóka Bábszínház – Kecskemét: *Purgateátrium, avagy ördög szarván angyalsipka*; Kereplő Bábegyüttes – Gyömrő: *Rosszcsirkeff Mária emlékiratai*; Figurina Animációs Kisszínpad – Budapest: „*A gyufa nem játékk!!??*”; MÉG Színház – Budapest: *Lohengrin, a hatyúlovag*; *Igazság és Hamisság útja*, *Jupiter Theátruma*; Bi-Bá-Bó Bábegyüttes – Pécs: *A pingvinek szigete*; Fabula Bábszínház – Szombathely: *Hány – bábjáték Kodály Zoltán szvitjére*, *Az állatok farsangja- bábfantázia Saint-Saëns zenéjére*; Szabó Zsuzsa és Dékány Ágnes – Pécs: *Vonaton*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Blub herceg*.

Ez a díjazásban is megmutatkozott, hiszen először kerültek „főszerepbe” a magyar társulatok, s a külföldiek közül csupán a svájci Pannalal's Puppets vihették haza UNIMA kisdiplomát. A fesztivál nagydiplomása a kecskeméti Círóka Bábszínház *Purgateátrium, avagy ördög szarván angyalsipka* című előadása lett. A kecskeméti műhely képviselte a '90-s évek elején legpregnansabban, legjobb színvonalon az új generáció törekvéseit. A fiatal, tehetséges társulatot Kovács Géza vezette, aki állandó rendezőnek szerződött Kolozsvárról Kovács Ildikót, a magyar és román bábművészet „nagyasszonyát”. Ennek a korszaknak volt kiemelkedő előadása a *Purgateátrium...*, Kovács Ildikó azonban több volt, mint rendező. Szakmai és emberi jelenléte döntően meghatározta a kecskeméti társulat fejlődését, és szerencsére hatása az egész magyar bábos szakmára kisugárzott. *„Az európai népi bábhősök testileg-lelkileg hasonlítanak egymásra. Egyformán nagy az orra, szája Pulcinellának, Punchnak, Kasperlnak, Petruskának, egyformán tréfálozik vagy heneceg Polichinelle, Kasperek, Vitéz László vagy Vasilache. Mindnyájuknak piros a sipkája, mindnyájan elpüfölik a mindenkori elnyomóikat, agyonütik az ördögöt és a halált. Mindez azt bizonyítja, hogy az európai népi bábhősök rokonok, testvérek. Igaz ugyan, hogy más-más nyelven beszélnek, de egyformán gondolkodnak, érznek, cselekszenek. Egyformán szeretik a mókát, a tréfát, az igazságot, a szabadságot, néha gyávák és majdnem mindig bátrak és mindig hisznek, bíznak az életben. Ha ők rokonok, testvérek, akkor ebből az következik, hogy mi európai emberek...?! Talán erre a nyitva hagyott kérdésre keressünk feleletet.”⁴⁴*

Szintén az új színeket képviselte a gyömrői Kereplő Bábegyüttes, melynek tagjai és alkotói – Török Ágnes és Szívós Károly művészházaspár – a Kolibri Színház színészei. Leacock *Rosszcsirkeff Mária emlékiratai (avagy egy magányos lélek fejlődése)* című előadásuk nagyszerű színészi kvalitásról és kitűnő humorérzékéről tett tanúbizonyságot. Méltán kaptak UNIMA kisdiplomát produkciójukért.

Bár ez a fesztivál nem hozott revelatív erejű külföldi előadást, azért egy-kettőről érdemes említést tenni. Először – és nem utoljára – találkozhattak a pécsi nézők egy tehetséges, fiatal román rendező, Mona Chirila munkájával. A Constancai Bábszínház *A könnyből született szép herceg* előadásában megmutatkozott rendezői erénye, az alapos elemzés és pontos színészvezetés. Az olasz Emanuel Macri Társulat egy klasszikus szicíliai marionetteloadással, az *Orlando kalandjaival* érkezett Pécsre, mely elsősorban a nagyközönség számára jelentett különleges élményt. A Pannalal's Puppets díjazott előadását most közel sem kísérte olyan siker, mint három évvel korábban bemutatott clown-játékukat. Ghelderode: *Escorial* drámáját igen látványos színpadképben adták elő, de a filozofikus előadás csak a franciául tudók számára jelentett intellektuális élvezetet. Ebben az évben Bródy Vera és Lévai Sándor tervezők részesültek Blattner-emlékérem elismerésben.

X. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1995. június 22–25.⁴⁵

Az 1995-ös fesztivál egy új alapítvány – Pécsi Nemzetközi Báb-és Utcaszínházi Fesztivál Alapítvány –, egy új fesztiváligazgató – a Bóbita Bábszínház vezetőjeként Sramó Gábor – és új támogatók –

44 Kovács Ildikó rendező írja a kecskeméti Círóka Bábszínház „Purgateátrium...” c. előadásának szórólapján

45 RÉSZTVEVŐK: Eszéki Gyermekszínház – Horvátország: *Lutonjica Toporko és a három ispánfi*; Theatrum Peregrini – Ausztria: *Bolondjáték, avagy a lebegő tojás látomása*; Teatro Alegre – Olaszország: *A mozgásra váró bábok*; Pannalal's Puppets – Svájc: *A hollók királya*; Li Teyate del Clignéte – Belgium: *A rettenetes Tranicula*; Constantai Bábszínház – Románia: *A kis gyufaárus lány*; Los Titiriteros – Spanyolország: *A róka meséje*; Círóka Bábszínház – Figurás Műhely – Kecskemét: *Regős*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Szamártestamentum*; ORT-IKI – Debrecen: *A szép Magelóna, A lovag meg a kegyese*; Csodamalom Bábszínház – Miskolc: *Carmina Burana*; Vojtina Bábszínház – Debrecen: *Toldi estéje*; Kolibri Színház – Budapest: *Gertrúd a nevelőnő, Az elvarázsolt hangok*; Hattyúdal Színház – Budapest: *Árgyulus királyfi és Tündér Ilona*; Círóka Bábszínház – Kecskemét: *Münchhausen báró hihetetlen kalandjai*; Budapest Bábszínház: *Szent Miklós csodája*; Pécsi Művészetek Háza: *Faust*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *O'Kane és a holttest, Jean-Paul Marat üldöztetése és meggyilkolása, ahogy a charentoni elmegyógyinézett színjátszói előadják de Sade úr betanításában*.

Soros Alapítvány, Pro Helvetia Alapítvány – közreműködésével valósult meg. A Doktor Sándor – Zsolnay Vilmos Művelődési Központ még segített a technikai lebonyolításban, de ez már a hatyúdala volt, hiszen az év végén, jogutód nélkül megszűnt... A fesztivál rendelkezésére álló 2,5 millió forintos összeg bizonyos megszorításokat eredményezett. Így a korábbi fesztiválzsűri létszámát a felére, öt főre csökkentették. Övendetes ugyanakkor, hogy a zsűriben helyet foglalt az UNIMA két legfontosabb személye, Sirppa Sivori-Asp elnökösszony és Jacques Félix főtitkár. Mellettük helyet kapott még Henyik Jurkowski volt UNIMA elnök. Magyarországot dr. Szilágyi Dezső és Kós Lajos képviselte. Hét külföldi és tíz magyar társulat kapott meghívást a fesztiválra, s négy kiállítást tekinthettek meg az érdeklődők.

A Városthörténeti Múzeumban Bóbita-kiállítás, a Műhelygalériában Krizbai Judit tervező kiállítása, a Művészetek Házában Pilári Gábor bábjai,

a Kisgalériában Szabó Zsuzsa (Pécs), Boráros Szilárd (Prága), Majoros Gyula (Kecskemét) alkotásai várták a látogatókat.

A tizennyolc termi előadás három helyszínen – PNSZ Kamaraszínház, Bóbita Bábszínház, Művészetek Háza – valósult meg. A három szabadtéri előadás – a rossz idő miatt – nem egészen úgy és ott került bemutatásra, mint ahogy a műsorfűzet megadta. Ezt leszámítva pontosan, gördülékenyen zajlott a fesztivál, a záró ceremónián a zsűri – és a résztvevők is – elégedettségének adott hangot a szervezést illetően, és UNIMA kisdiplomával jutalmazták e sorok íróját. A fesztivál színvonala már korántsem dicsérhető. Feltűnő volt, hogy a nagy létszámú együttesek és az igazi világsztárok nem jelentek meg a seregszemlén.

A kellemes meglepetést egy ismeretlen spanyol társulat, a Los Titiiteros Színház *A róka meséje* előadása jelentette. „Egyszerű, minden ízében mozgó bábuik, a színészek figurákkal együtt élő arca, öniróniája, pompázatos színpadképe, és csipetnyi érzékenyülésre való hajlama arról tanúskodott, hogy miképpen képes, illetve nem képes együtt élni az ember az állatokkal.”⁴⁶ A zsűritől ők és az egri Harlekin tagjai kaptak UNIMA nagydiplomát. Az egri *Szamártestamentum* előadásban középkori francia pajzán történetekből kaphattak a nézők ízelítőt. „A diákosan virganc, minden történetet más-más bábtechnikával megelevenítve, a világnak kajánul fityiszt mutató produkcióban kezdő és tapasztalt művészek igen jól dolgoztak együtt.”⁴⁷ A szakmai értékeléseken felerősödött az a kritika, hogy túlsúlyba került az élő színészi játék a bábok rovására, s háttérbe szorult a mesterségbeli, technikai tudás. Később a *Critikai Lapokban* Mikita Gábor írt összegző véleményt a fesztiválról: „Fontos és izgalmas törekvés a báb- és élőszínház ötvözete, Pécsen is születtek e törekvésből nagyon szép pillanatok, de sok esetben csak művészi exhibicionizmussal, a divat követésével magyarázhattuk egy-egy élő szereplő színpadi jelenlétét. Így most pontosabb lett volna a Bábjátékos Fesztivál

46 Bóta Gábor: „Utkeresés és bizonyítási kényszer”. *Magyar Hírlap*, 1995. 06. 27. 15.

47 Uo. 15.

elnevezés, de joggal titulálhattuk volna a rendezvényt Mesemondó Találkozóznak is, mivel az előadások kétharmad része bábokkal illusztrált mesemondásnak minősíthető: a drámai akciókat, szituációkat nélkülöző, epikus darabok nagy részét a mesélő alakja uralta.⁴⁸ A jobbak közé tartozott az ismételten díjazott Török Ágnes – Szívós Károly házaspár újabb Leacock-műből készült előadása, a *Gertrúd, a nevelőnő*, és a Bóbita Bábszínház *O’Kane és a holttest* című kocsmaszínházi előadása. „Robbant a Bóbita O’Kane és a holttest előadása, melyben egyébként szintén kevés a báb. De az előadás olyan erős, a három színész – Ujvári Janka, Hang Gábor, Pályi János – játéka annyira elementáris, hogy a közönség fuldoklott a nevetéstől, vastappsal és ovációval fogadta a produkciót.”⁴⁹ Az előadás erénye volt még a nagyszerű ír zene, a Folk Tone Drum együttesel, akik szerves részévé váltak a produkciónak. A „cseh iskolát” képviselte a Círóka Bábszínház *Münchhausen báró kalandjai* című előadása, melyet az egyik legjelentősebb cseh bábművész, Jan Dvořák állított színpadra. A fantáziára, az asszociációkra és humorra épülő előadás erőteljes élőszínházi játéka és tárgyanimációja pontosan közvetítette az eredeti mű abszurd, illogikus világát. A tradicionális bábjáték képviselői közül meg kell említeni az olasz Teatro Alegre virtuóz technikáját, az etűdökből összeállított előadását, és a Constancai Bábszínház előadásának szürreális képi világát. A fesztivál zárásakor két művész kapott poszthumusz Blattner-emlékérmét: A Tóth Sándor képzőművész-tervező és Balogh Beatrix bábtervező, író, rendező. Az emlékérem ekkor került utoljára kiosztásra.

XI. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 1998. június 25–28.⁵⁰

Ehhez a fesztiválhoz készült talán a legnépszerűbb plakát! A plakáton légifotón látható Pécs belvárosa és a bábok, melyek elfoglalták a várost, az utcákat, a háztetőket. (Tervező: Csizmadia László grafikusművész) A plakát a mai napig jó néhány pécsi intézmény falán megtalálható bekeretezve! A plakát – esztétikumán túl – még találó és kifejező is,

48 Mikita Gábor: „Bábművészek reflektorfényben”. *Critikai Lapok*, 1995/7-8, 23-24.

49 Bóta Gábor: i.m. *Magyar Hírlap*, 1995.06. 27. 15.

50 RÉSZTVEVŐK: Stephen Mottram’s Animata – Anglia: *The seed carriers (Maghordók)*; Tűz és Papír Színház – Lengyelország: *2-es repülőjárat*; Teny Színház – Oroszország: *Metamorfózis*; Zágrábi Bábszínház – Horvátország: *Kukorica Jancsi*; Haskovoi Állami Bábszínház – Bulgária: *Az élet útján*; Hsin-Hsing-Ku Bábszínház – Tajvan: *Nyugati utazás*; Pannalás Puppets – Svájc: *Indiai táncok*; Maskarás Céh – Budapest; A Hajó; Kolibri Színház – Budapest: *Kocsonya Mihály házassága*; Budapest Bábszínház: *Varázsfuvola*; Bartha Antal – Göd: *Paprika Jancsi*; Dékány Ágnes – Pécs: *Az aranyecset*; Mirkó királyfi; Ördögös Báb- és Utcaszínházi Társulás – Pécs: *A holdbeli csónakos*; Vojtina Bábszínház – Debrecen: *Paprikajancsi szerenádjá*; MárkusZínház – Pécs: *Paradicsomjáték*; Fabula Bábszínház – Budapest: *Én és Énke*; Kovács Katalin bábszínház hallgató – Budapest; *Az öreg suszter, A halász és az ifrit*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Kukac Matyi*; Círóka Bábszínház – Kecskemét: *Aucassin és Nicolette*; Figurina Animációs Kisszínház – Budapest: *A nap és a hold elrablása*; Vaskakas Bábszínház – Győr: *A vaskakas legendája*; Kövér Béla Bábszínház – Szeged: *Állatok farsangja*; Kakó Ferenc grafikusművész – Budapest: *Homokdalok*; Mikropódium (Lénárt András): *Stop*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Hol van a világvége?*, *A bögös fia meg az ördögök, Japán mesék*.

hiszen tizenhét előadás szabadtéren került megrendezésre, amelyek egy híján az előadások felét tették ki. Az időjárás is kegyes volt a szervezőkhöz, így egy szabadtéri program sem maradt el, s az utolsó estén látható Tűz és Papír Színház tüzes performansza sem eredményezett tűzvészt, bár a hirtelen érkező viharos szél a végkifejletet kérdésessé tette. A programba húsz magyar bábszínház, illetve szólista, és hét külföldi társulat került be, gyakorlatilag előválogatás nélkül. Ilyen véletlennek és a British Council támogatásának köszönhető, hogy a fesztivál legjobb előadását bemutató Stephen Mottram is Pécsre jöhetett. A '90-es évek tajvani kultúrdiplomáciai offenzíva részeként pedig egy tajvani csapat is gazdagította a résztvevők listáját.

Kísérőprogramként két kiállítást és újtásként két koncertet láthattak, hallhattak az érdeklődők. Az egyik kiállítás, mely a Pécsi Kisgalériában került megrendezésre, a Bóbita 1994–98 közötti anyagából adott ízelítőt, míg a Művészetek Házában megrendezett kiállítás az abban az évben fiatalon elhunyt tehetséges pécsi bábművészre, Hang Gáborra emlékezett. Vitára adott okot a szervezők azon döntését, hogy minden előadásra ingyen lehetett bejutni. A pro és kontra vélemények összecsaptak: szabadtéren nem lehetett jegyet szedni, a szakma létszáma miatt pedig a termi előadások gyakorlatilag telt házzal mentek. A mai világban pedig ami ingyenes az egyben értéktelen, s így mi magunk fokozzuk le művészetünket. (A következők: a legutóbbi két fesztiválon már belépőjegyesek voltak az előadások.) A szabadtéri előadások nagy száma nem jelentette egyben azt, hogy ennyi szabadtéri előadás jött Pécsre! Ezt a paradox helyzetet vázolta Kós Lajos és P. Müller Péter a megjelent kritikáikban. „A pécsi /és más/ fesztivál rendezői rendre kiviszik az utcára a BÁB-ot, hogy bevigyék bábszínházukat a város életének lüktetésébe – nagyon helyesen! A kb. 200 nézőt befogadó nézőterek – és ami a színpadon történik – nem rendelkezhetnek olyan reklámerővel, mint egy főutcai

bábos felvonulás. De hogy melyik előadás kap rangos bemutatkozó lehetőséget a fesztiválon, annak szabadtéri sorozatában, bizony ez igen nehéz döntés – mindenütt! Pécsen látványos előadást tartottak a szabadtéren a tajvani, a bolgár bábosok, a MárkusZínház, stb. –, de akadt egy vesztese is – és ez óhatatlan. Ő pedig Weöres Sándor. Két játékát üdvözölhetjük volna, ha úgy kerül színre, ahogy költészete, sajátos dramaturgiája megköveteli. Nagyon vártam Kovács Ildikó megjelenését, / mint a legsokoldalúbb bábos rendezőt /, az ő Weöres-értelmezését – ez azonban balul sikerült, mert szabadtéren került, ott azonban az előadásnak csak egy részletét tudták bemutatni, s ebből megítélhetetlen volt, hogy a rendező hogyan éli tovább az író vízióit. A másik Weöres-játék a holdbeli csónakos volt. Az előadást módrom volt korábban teremben is látni, valamennyire jobb körülmények között.

Ami érénye ott volt, az a téren elenyészett, még a teremben is túl hangosság is.”⁵¹

„A Felnőttbábfesztivál több produkciója közterületen, a Király utcában, a Színház- és a Sétátéren (is) szerepelt. Ehelyütt nem kívánom egyik előadást sem szemlélni, csupán arról szeretnék elmélkedni e bábelőadások kapcsán, hogy milyen színházi közegként működött ebben az esetben az utca. Ha külföldön alkalmam volt mutatványosokkal (tűznyelőkkel, bűvészekkel, bohócokkal, akrobatákkal) találkozni, vagy köztéri bábelőadásba botlottam, a különbség nagyon hasonló volt az utcai zenélés ottani és itteni dichotómiájához. Ott, a posztindusztriális társadalomban az utcai színjátszó folyamatos küzdelmet folytat a járókelők közönséggé formálásáért, a nézők figyelmének felkeltéséért, megtartásáért, fokozásáért. A játsszó és a publikum közötti interakcióban a játsszó egyszerre idomult és nyomult, egyszerre volt következetes és alkalmazkodó. Választott műfájában akrobatikus ügyességgel és kifinomult technikával rendelkezett. Körbejárta a közönség határolta teret, körkörösén játszott, a körülötte állók mindegyikének Kereste és ápolta a kontaktust.

51 Kós Lajos: „Gondolatok a honi bábművészetről”, kézirat, 1998. december

Itt, ebben a posztmagyar közegben a bábfesztivál idején (is) azt láthattuk, hogy a játészó első lépése az, hogy megveti a hátát valahol, fedezéket keres, hogy ne lehessen körbe keríteni, ne lehessen mögége kerülni. A fellépésre kiválasztott helyszín, az utca, nem a szereplők terepe, hanem a járókelők saját közege, akik nem nézők, hanem éppen úton vannak valahová. Az utcai színjátészónak kellene a járókelőkből nézőt teremtenie. De az erre tett erőfeszítés helyett a bábos vagy más utcai színjátészó csupán lejátszsa azt, amit előre eltervezett. Igaz, hogy a „műsor” közben a közönség folyamatosan fluktuálódik, de a produkció rendben lemegy. S van-e fontosabb, mint a játészó lelki békéje, hogy ez a fellépés is ki legyen pipálva?

Mindennek nem sok köze van az utcai művészet-hez. A mi köztereinken az előadók azt hiszik, hogy a közönség reakcióiból csak a drukkeri gesztusokra van szükség. Nem érzik azt a köztérre kiálló, hogy a járókelő fontosabb náluk. Ezekről a játészókról már akkor sugárzik a művésztudat, amikor a mutatóvanyukba még bele se fogtak. Holott éppen a bábok esetében kellene feloldódni a háttérben, mert ez az a műfaj, amelyben magától értetődő a mozgató semlegessége, a tolakodás indokolatlansága.⁵²

A szabadtéri előadásokon túl gyermekelőadások fogadásával is népszerűsíteni kívánták a szervezők a rendezvényt, s ez sikert aratott a szakmában és a nagyközönség körében is.

A fesztivál két UNIMA nagydiplomása érdekes módon két szólista lett. A már említett angol Stephen Mottram *Maghordozó* előadása beleillett a pécsi fesztivál alap gondolatába, hogy elsősorban kísérletező stúdióprodukciókat kíván befogadni. „Stephen Mottram azzal a tudattal jut el az abszolút bábszínház végső határáig, hogy egy pillanatra sem feledkezik meg a műfaj lényegéről. És minden érzésünk szüntelenül ambivalens marad: tudjuk, hogy a figurák nem élnek, pedig olyanok mintha élnének, szánjuk ezeket az esendő lényecskéket,

és közben taszítanak. De az is lehet, hogy álmodtuk az egészet, ezt a hátborzongató parabolát, ezt a szánalmas, keserű mesét az életről, a magról, a csíráról, az élet körforgásáról, lehet, hogy a valóságban egy másik előadást láttunk. Glynn Perrin álomzenéje, amely dermesztő csendekkel megmeggzakítva kíséri ezt a lidérces látomást, megerősít ebben a hitünkben.”⁵³

A bőbitás Szabó Zsuzsa kapta a másik nagydiplomát a *Hol van a világvége?* című előadásért. Szabó Zsuzsa egyenrangú partnernek tekintette bábait és öntörvényűen teremtett meg egy nagyszülei korabeli költői világot. Minden figurájának megtalálta a csak arra a bábra jellemző sajátos, meghitt mozdulatát.

„Kiss Anna saját gyermekkorának világát, a kisgyermek kételyeit, kérdéseit, félelmeit, titkokat kutató fantáziáját megidéző költői meséje, a *Hol van a világvége?* és a belőle készült egyszemélyes játék kétségkívül az utóbbi idők legjelentősebb hazai bábszínházi produktumainak egyike.”⁵⁴

Díjat kapott még Lénárt András egyszemélyes utcai *Mikropódiuma* és a Ciróka Bábszínház *Aucassen* és Nicolette előadása, melyet a bábszínház új, fiatal igazgatónöje, Kiszely Ágnes rendezett. Külön érdeme volt, hogy a hagyományokat megőrizve sikerült megújítania a társulat játékstílusát. A cseh Jan Dvořák által tervezett szép bábokkal nem csupán játszottak a színészek, hanem különböző jelmezeket öltve maguk is „elbábosodtak” vagy éppen fordítva, a holt tárgyakat kezelték élőlényekként.

A nemzetközi zsűri (Sirppa Sivori-Asp UNIMA elnök, Henryk Jurkowski, Marek Waszkiel, dr. Szilágyi Dezső és Kós Lajos) a fentiekén kívül különdíjban részesítette a lengyel Tűz és Papír Színház *Odlot2*, a Bóbita Bábszínház *Japán mesék* és a Budapest Bábszínház *Varázsfuvola* előadását.

Ki kell emelni még egy művészt a résztvevők közül, aki az utolsó pillanatban került a programba, s így a műsorfüzetben sem szerepel: Cakó Ferenc világhírű animációs filmes a Művészetek Házában kápráztatta el a közönséget homokba álmodott képeivel.

52 P. Müller Péter: „Utcai események”. *Echo*, 1998/4. 3-4

53 Balogh Géza: „Bábfesztiválok úton-útfélen”. *Critikai Lapok*, 1998/9. 19.

54 Uo. 18.

Fellépésének az adott még külön pikantériát, hogy ugyanott játszotta a moszkvai Teny Színház a hasonló technikát alkalmazó *Metamorfózis* című előadását. A nagyérdemű természetesen összehasonlította és értékelte a két előadást, s ebből egyértelműen Cakó jött ki jobban. A fesztiválról írt értékelések közül zárásként álljanak itt Balogh Géza zárszavai: „A fesztivál-siker és a fesztivál-kudarc még kevésbé mérhető pontos műszerrel, mint egy-egy premier vagy hét-köznapis előadás. Sok váratlan körülmény zavarhatja meg az eredményt a rosszul megválasztott helyszíntől a fronthatásokig. A szakma tapsa is másképp szól, mint e felnőtt- vagy gyermekközönségé. Másképp szól nagyteremben, másképp parányi zsebszínházban, és másképp utcán vagy piactéren. De hogy más ma a bábszínház, mint húsz, harminc évvel ezelőtt, és mint amilyenek sokan még ma is gondolják, arról ezek a találkozóik is meggyőzhettek az érdeklődőket.”⁵⁵

XII. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESZTIVÁL – 2001. június 21–24.⁵⁶

A tizenkettediket nevezhetjük „angyalok és ördögök” fesztiváljának, hiszen a szervezők – új ötletként – erre a témakörre építették fel a fesztivál imázsát. A Színház téri megnyitón kék ruhás angyalok és feketébe-vörösbe öltözött ördögök csapata küzdött meg egymással, hogy valóságosan és szimbolikusan is megnyithassák a fesztivál kapuját. De a Bóbita épületét is a „menny és pokol” kettőssége jellemezte: a közönségforgalmi, emeleti részen „angyalok, felhők” lebegtek, míg az alagsorban berendezett fesztiválkocsmát és környékét a „pokol tüze” mardosta. A fesztiválhoz kapcsolódó hat bábkiállítás

közül a Pécsi Galéria Pincegalériájában *Menny és pokol* címmel rendezett kiállítást az OSZMI Bábgyűjteménye. A látlat rendezője, Papp Eszter felkérte az ország bábszínházait, bábosait, hogy bocsájtsák rendelkezésére „angyal-ördög” bábjaikat. Így a hatvan-nyolcvan éves „öreg ördögök” mellé sikerült begyűjteni napjaink „fiataljait” is! A Pécsi Műhelygalériában *Mű-hely-TEREM* címmel két fiatal tervező, Grosschmid Erik és Mátravölgyi Ákos munkái, a Pécsi Kisgalériában anya és lánya, azaz Horváth Mari és Pócs Judit plasztikai, illetve nemezei várták az érdeklődőket. Horváth Márta bábterveit és bábjaikat *Álomhordozók* címmel a Café Zacc közönsége láthatta, a Művészetek Házában pedig a Báb'a Míves Egyesület tárlata volt megtekinthető. A Várostarténeti Múzeum adott otthont a *Bóbita 40 éve, 1961–2001* című bábtoréneti bemutatónak. A gazdag és nívós kiállítási anyag mellett a fesztivál előadási kínálata – főleg a külföldi – már szerényebb volt, köszönhetően a Magyarországon bevett finanszírozási – pályázati módszereknek. Az előválogatás szigorodott, s a tizennégy magyar és négy külföldi fellépő

55 Uo. 19.

56 RÉSZTVEVŐK: DRAK Színház – Csehország: *Pokolba a két családdal* (W. Shakespeare: *Rómeó és Júlia*); Pannalal's Puppets – Svájc: *A kék érintése*; Plovdivi Állami Bábszínház – Bulgária: *Hamlet*; Wilde és Vogel Bábszínháza – Stuttgart, Németország: *Exit (Hamlet)*; Budapest Bábszínház: *Ólomvitézek*; Bud-Báb-Stud – Budapest: Kis totál H.: *Ciróka Bábszínház* – Kecskemét: *Árnyak Színháza (Leporello első könyve)*; Dékány Ágnes – Pécs: *Bukott angyal*; Figurina Animációs Kiszínpad – Budapest: *Microcircus*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat*; Hattyúdal Színház – Budapest: *Szent László királyról ének*; Kovács Géza – Maskarás Céh – Budapest: *Akárki a Purgateátriumban*; Ládafia Bábszínház – Biatorbágy: *Krisztus urunk meg az obsitos*; Lénárt András – Budapest: *Con Anima*; Márkuszház – Pécs: *A helység kalapácsa*; Napsugár bábgyűjtemény – Békéscsaba: *A kékszakállú herceg vára*; Titiri Színház – Pécs: *Mi a manó*; Vaskakas Bábszínház – Győr: *Vízkereszt, vagy amit akartok*; Vojtina Bábszínház – Debrecen: *Rege a csodaszarvasról*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Rabló Pandúr*.

most nagyrészt valóban felnőtteknek készült produkcióval szerepelt. Jelentősen csökkent a szabadtéri előadások száma, melyek közül néhányat teremben kellett eljátszani az esős időjárás miatt. A fesztiválok történetében először fordult elő, hogy nem voltak hivatalos, napi megbeszélések, vitaórák. A szervezők ezt a sűrű programmal és a korábbi fesztiválok felmásra sikeredett tanácskozásaival indokolták. A szakma azonban ezt nem fogadta el, s a következő fesztiválon már ismét a hivatalos program része volt a napi megbeszélés, szakmai konferencia. Sikert aratott viszont a mindennap megjelenő fesztiválúj-ság. Interjúkat, kritikákat, fotókat és hasznos információkat közölt az előző napi, illetve az aznapi eseményekről. A fesztivált a már említetten túl nevezhetnénk, kis túlzással, Shakespeare fesztiválnak is. Négy Shakespeare-adaptációt láthatott a zsűri és a nagyjérdemű. Mind a négy más módon közelítette meg a tárgyat, de mindegyiknek közös jellemzője volt az ironia, a groteszk hangvétel, a fennkölt megkérdőjelezése. A világhírű cseh DRÁK Színház a Rómeó és Júlia parafrázisát *Pokolba a két családdal* címmel, cseh-japán koprodukcióban adta elő. „... két kiszolgáltatott, manipulált ember példaértékű históriája. A két kiszolgáltatott ember Rómeó és Júlia. Ők bábok. A többieknek nincs nevük. Csak feladatuk. Ha úgy tetszik, munkakörük. Arcuk sincs. Álcot viselnek. Az ember elvesztette a személyiségét. Ez tragikus dolog. De az előadás nagyon mulatságos. Rengeteget nevetünk. Hol a bábokon nevetünk, hol a játékosok mókáin. Nagyon vicces, amikor például Rómeót szétszedik darabokra, majd újból összerakják. Rómeó-bábu ebbe belepusztul, aztán mégis új életre kel. Ez már egy másik Rómeó, nem egy gyerekszerelem szomorú hőse. Férfivá érett. Nagya nőtt. De ez a növekedés is nagyon mulatságos: gólyalábon ugrál, bukdácsol, hogy elérje Júliát a nem létező erkélyen. De Júlia elérhetetlen, mert most éppen árnyék csupán, hiszen a báb-színházban minden lehetséges. Egyet kivéve: itt

*nem lehet megúszni a dolgokat, ahogy az életben. Itt mindennek ára van. Még a halálnak is.”*⁵⁷

A két Hamlet-adaptáció két teljesen más színházi kultúrát, színjátszó stílust képviselő országból érkezett. A Plovdivi Állami Bábszínház előadásában a különböző méretű, technikájú bábokon kívül a bábok mozgatói is látható módon vettek részt, s mondták bolgár és angol nyelven az igencsak leegyszerűsített, meghúzott szöveget. (A híres monológból csak három szó „To be or...” hangzott el.) *„Lól pergő a játék, de a helyzeteket egy pillanatra sem veszik komolyan, a színészek erőltetetten jópofáznak, a történet és a helyzet elé tolazkodnak, kommentálnak. Ez utóbbi gesztusuk akár (poszt)modernné is tehetné játékuakat, de csak agresszívvé teszik, s ezzel a jó ötleteiket is elidegenítik.”* A másik Hamlet, a stuttgarti Figurentheater Wilde+Vogel egyszemélyes előadása volt *Exit* címmel. *„A díszlet egy hatalmas plató, amelynek minden része felszedhető, s ami újabb és újabb meglepetéseket tartogat. Pazar a látvány (különösen a hatalmas lepellel és kis gnóm fejjel ábrázolt tirannus alakja, vagy a szétszedhető Hamlet figura). A színész lenyűgöző állóképességgel játssza végig az előadást, de átváltozó képessége korlátozott, leginkább önmagát mutatja fel, nem pedig a különböző figurákat. Ugyanakkor a színész és báb viszonya, a kettő dialógusa számos szép és szakmailag is tanulságos epizódot eredményez. Összességében túlnyújtott, számos önméltétől terhes, többször befejeződő, látványos, ugyanakkor kissé magamutogató produkció született.”*⁵⁸ A negyedik Shakespeare-adaptációt a győri Vaskakas Bábszínház hozta el *Vízkereszt...* címmel. *„Különleges tárgyjátékot láthattunk, amelyben Shakespeare vígjátékának keresztmetszetét poharak, kancsók, billikomok, üvegek segítségével jelenítettek meg. Koós Iván és Lovassy László tárgyai gyönyörűségesek, s a dráma figuráit igen jól jellemzik. Mozgatásuk többnyire kifogástalan. Az előadás mégsem érte el*

57 Balogh Géza: *Felnőtt bábfesztivál*, kézirát, 2001.

58 Nánay István: *Nem (csak) bábos szemmel nézve...*, kézirát, 2001.

azt a hatást, ami Lengyel Pál elgondolásában, mint lehetőség benne van.

Ennek alapvetően három oka van:

Ebben az esetben különösen fontos lenne, hogy a színészek hangjukkal tökéletesen jellemezni tudják az adott figurákat, különösen, ha egy személy több szerepet alakít, hiszen a történet követhetősége nagyban függ a plasztikus hanggi megjelenítéstől. Ezzel az együttes egy része adós maradt.

A választott technika magában rejtje a monotónia veszélyét, hiszen a lehetséges bábos megoldások, csodák száma korlátozott. Nem véletlen, hogy e technikával elsősorban rövidebb lélegzetű művek előadására szoktak vállalkozni.

A monotóniát fokozza Melis László nem elég invenzív zenéje, amely nem segít sem a hangulatok, sem a történések, sem az alakok jellemzésében.⁵⁹

A díjazottak: az öttagú nemzetközi zsűri (Tomaš Žižka tervező Csehországból, Marek Waszkiel Lengyelországból és dr. Szilágyi Dezső, Kós Lajos, Nánay István) UNIMA nagydiplomával díjazta Lénárt András *Con Anima* és a Círóka Bábszínház *Árnyak Színháza* előadását. Kisdiplomát a cseh DRAK Színház és Kovács Géza egyszemélyes játéka, az *Akárki a Purgateátriumban* kapott.⁶⁰

A díjakat a szervezők alapították, s ebben az évben Csille Márta textilművészt kérték fel az ajándéktárgyak elkészítésére.

A fesztivál nagy sikerét – minden jó, ha a vége jó – a kecskeméti előadása jelentette. (Ez az előadás a későbbiekben hatalmas hazai és nemzetközi karriert futott be, számtalan díjjal honorálták.) A darab egyik érdekességeként megemlíthető, hogy az árnyalakok között megjelent Hamlet is, immár a fesztiválon harmadszor... „*Michael Ende* meséje alapján készült előadás képzőművészeti és sti-

lárián a fesztivál egyik legigényesebb előadása volt. A különböző bábtechnikák és látványelemek szerves egységet alkottak, az élő színészi jelenlét és játék, illetve a megelevenítés harmonikusan olvadt egybe. Rumi László rendezésében egy emberi sors tragikuma és szépsége, a mese és valóság, a költészet és a vaskos realitás keveredik. Mátravölgyi Ákos és Grosschmid Erik tervezői munkája a legjobbakká tartozik, képeik fantáziadúsak, karakteresek, egyszerre konkrétak és széles asszociációs bázissal rendelkeznek, szabadon kalandoznak a korstílusok között. A zene elválaszthatatlan része a produkció hatásmechanizmusának. Akárcsak a két színésznő koncentrált figyelmű, professzionális munkája⁶¹

A két szólista – Lénárt András és Kovács Géza – előadása alátámasztotta Nánay István azon állítását, hogy a magyar bábjáték megújítása és népszerűvé tétele elsősorban az úgynevezett alternatívoktól várható. Kovács Géza előadásáról a következőket írta: „*A vásári hagyományok és a középkori színházi formák együtteséből filozófiai mélységű, ugyanakkor végig szórakoztató produkció született.*”⁶²

Lénárt András előadásáról ekképpen írt: „*A történet, amit szavak nélkül elmesél, akár banálisnak is mondható, a beckett-i világvége hangulat és a teremtésmítosz találkozására sok példát ismerünk, itt az újdonságot a képi és bábos megjelenítés adja. A két gyertyával megvilágított parányi tér eleve arra sarkallja a nézőt és az előadót, hogy közös koncentrációval vegyen részt a szertartásban, hiszen lényegében erről van szó. Az intimitás ezúttal esztétikai minőségévé vált.*”⁶³

A záró értékelésen pozitívként elhangzott, hogy igényesebb a hazai előadások képzőművészeti megfogalmazása, mint korábban, viszont megle-

59 Uo.

60 A közönség szavazatai alapján: legjobb előadás: Círóka Bábszínház – Árnyak Színháza; legjobb rendező: Rumi László – Árnyak Színháza; legjobb látványterv: Grosschmid Erik–Mátravölgyi Ákos – Árnyak Színháza; legjobb női bábszínész: Zengő Ágnes – Mi a manó, Rabló-pandúr; legjobb férfi bábszínész: Michal Vogel – Exit; legjobb zene: Ágoston Béla – Árnyak Színháza; legjobb ötlet: Círóka Bábszínház – Árnyak Színháza

61 Uo.

62 Uo.

63 Uo.

hetősen sok problémát jelent a színészi játék egyetlensége és a stílusbizonytalanság. A legnagyobb gond azonban továbbra is a dramaturgia, a történetmesélés mikéntje, a báb és az élő színház kapcsolata, az előadások felépítése. Zárómondatként álljon itt Nánay István írásának utolsó mondata: „Mindent egybevetve: Pécssett többnyire SZÍNHÁZAT láttam”⁶⁴

XIII. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 2004. június 15–18.⁶⁵

Az útkeresés, a kiútkeresés fesztiválja. Az egyre nyomasztóbb szervezési, finanszírozási problémák a fesztiválprogram minőségében is megmutatkoztak. Pedig ötletben, újításban ekkor sem volt hiány. Így például az előválogatásra a szervezők felkértek két színházi szakembert, akik elfogulatlanul és felvállaltan szubjektíven állíthatták össze a versenyprogramot. A versenyprogram és az off-program karakteres megkülönböztetése és közel azonos súlya, előadásszáma ettől a fesztiváltól számítható. Szűcs Katalin kritikus és Duró Győző dramaturg nyolc magyar és mindössze két külföldi előadást válogatott be, míg az off-programban hét magyar és négy külföldi produkció szerepelt. A kiállítások száma és minősége szerencsére a korábbi fesztiválokhoz hasonlóan magas volt, sőt újításként két izgalmas külföldi anyagot is láthattak az érdeklődők. A besztercebányai Anton Anderle európai híru családi bábgyjűteményét a Pécsi Kisgalériában, a lódzi Arlekin Bábszínház bábjaikat a Várostörténeti Múzeumban lehetett megcsodálni. Az OSZMI bábgyjűteménye „100 év – 100 báb” címmel hozott igen szép és egyedülálló anyagot a Művészetek Háza

Galériájába. A Műhelygalériában *Mély Kútba tekintek*... címmel Láposi Terka tervező, míg a Pincegalériában Matyi Ágota látványtervező *Megrajzolt lelkek* című kiállítása volt látható.

A fesztivál „zsugorodása” a zsűri létszámán is lemérhető. Miguel Arreche UNIMA-főtitkár elmaradása miatt csak három főből állt: Marek Waszkiel (Lengyelország), Balogh Géza és Kiss Csaba író-rendező értékelte és díjazta a versenyprogram résztvevőit.

A külföldi előadások közül egy hivatalos és három off-előadás emelhető ki. Elsőként a két díjjal is

64 Uo.

65 RÉSZTVEVŐK: Anderle – Szlovákia: *A világ legkisebb cirkusza*; Lodzi Arlekin Bábszínház – Lengyelország: *Don Quijote*; Grodnói Bábszínház – Belorusszia: *Macbeth tragédiája*; Libereci „Naiv” Színház – Csehország: *Ali baba és a 40 rabló*; Szabadkai Gyermekszínház – Szerbia: *Erdei házikó*; Szófia Művészeti Akadémia – Bulgária: *Álmatlanság*; Baobab Társulat – Budapest: *Három kívánság*; Ciroka Bábszínház – Kecskemét: *Teatro Magico*; Csodamalom Bábszínház – Miskolc: *Megtörtént ez Széken*; Figurina Animációs Kisszínpad – Tinnye: *A Nap és a Hold elrablása*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Harlekin vagy Pierrot*; Magyar Királyi Bábszínház – Budapest: *Hejgető*; Kolibri Színház – Budapest: *Szöktetés a szerájból*; Kuthy Agnes – Budapest: *Androgün*; Janus Egyetemi Színház – Pécs: *Bábel*; Maskarás Céh – Budapest: *Világfa*; MárkusZínház – Pécs: *Vörösmarty Cirkusz: Csongor és Tünde*; Mimosz Társulat – Budapest: *Lüszisztrate*; Mesebólt Bábszínház – Szombathely: *Boltosmesék*; Vojtina Bábszínház – Debrecen: *Tökmag Tom és Hórhorgas Tom*; Bóbíta Bábszínház – Pécs: *Gulliver*.

elismert – legjobb előadás és UNIMA Kisdiplomás színészi alakítás – fehérorosz *Macbeth* tragédiájáról érdemes szólni. „Az előadás értéke a nagyszerű színészi alakításokban rejlik, s a nyelvi korlátok ellenére is átérezhető volt a homokkal felszört színpadon mozgó boszorkányok, szárnyek hatalmi harcának izzó feszültsége”⁶⁶

A meghívottak közt szerepelt a már említett Anton Anderle *A világ legkisebb cirkusza* című klasszikus előadásával. A pécsi Sétatéren előadott virtuóz marionettjáték ötletessége és humora osztatlan sikert aratott. A csehek *Ali baba és a negyven rablója* (Naivní Divadlo, Liberec) jó pár év és számtalan sikeres fesztiválszereplés után jutott el Pécsre. Ez az előadás így a szakma számára nem jelentett meglepetést. Annál inkább beszédtemává vált a Szófiai Művészeti Akadémia bábszínész hallgatóinak bemutatkozó vizsgaelőadása. A magyarországi bábszínész képzés helyzete mindig is kiemelt figyelmet kapott a szakmától, s ez az előadás ismételtelen középpontba helyezte az utánpótlás kérdését. A magyar társulatok közül két előadást díjaztak két-két díjjal. A pécsi MárkusZínház *Vörösmarty Cirkusz: Csongor és Tünde* előadása UNIMA Nagydiplomát, hölgytagja, Vajda Zsuzsanna a „legjobb színésznő” díjat kapta. „A MárkusZínház előadásán élhették át a nézők a friss, kísérletező és kreatív színházak adta teljesség élményét és ráadásnak még a nehezen megfogalmazható katarzist is. Pilári Gábor és Vajda Zsuzsanna előadásának értéke az, hogy veretes irodalmi alapanyagból, komoly és kortárs zenéből és természetes anyagokból készített

egyedi bábjaikkal, sajátos humorral, öniróniával, rögtönzéssel olyan organikus egységet hoznak létre, amely valóban világszám.”⁶⁷

A debreceni Vojtina Bábszínház *Tökmag Tom és Hórihorgas Tom* előadása a legjobb cseh bábos hagyományok hazai adaptációjaként ért el kirobbanó szakmai és közönségsikert. A két színészi díjjal jutalmazott előadás az úgynevezett „kocsma-színházi” vonulatba sorolható. A nagyszerűen zenélő, éneklő debreceni bábosok egyszerre voltak a darab zenészei és játékosai is. A morbiditásoktól sem mentes humort remekül egészítette ki a széles skálán mozgó zenei összeállítás, és az abszurdba hajló bábmozgatás, színészi játék.

A fiatal generáció megjelenését mutatta a berlini főiskolán végző Kuthy Ágnes *Androgünje* és a budapesti bábos stúdiókból kikerült fiatalok összefogásából született *Lüszisztrate* előadás. A szabadtéri produkciók közül ismételtelen be kellett néhányat vinni terembe a szeszélyes időjárás miatt. A fesztivál díjátadó és értékelő ceremóniája után egy éjszakai szabadtéri produkció zárta a XIII. Pécsi Nemzetközi Felnőttbábfesztivált.

A kritikák és viták alapján jól jellemzi az egész fesztivál kettősségét⁶⁸ a záró előadáson történtek. „A Maskarás Céh előadásában a Világfa ősi történetét táncolták el a gólyalábások, a Nap és a Hold harca, tűz, zene, árnyak. Látványtól kábultan a Szent István téren, mikor a másnap kezdődő erotika kiállítás félmeztelen, ringó mellű reklámlányai törtek rá a nézőkre. Nem lehetett mit kezdeni a szent és a profán ily hirtelen találkozásával, csak nem tudomást venni róla.”⁶⁹

66 Balogh Róbert: „Marionett, telek, nagybajusz, szerencse”. *Echo*, 2004/3. 9.

67 Uo. 10.

68 A fesztivál díjazottjai: UNIMA nagydiploma: MárkusZínház; UNIMA kisdiploma: Lázár Attila zenész (Harlekin Bábszínház); UNIMA kisdiploma: Megyeri Béla bábszínész (Vojtina Bábszínház); UNIMA kisdiploma: Larissza Mikulics bábszínésznő (Grodnoi Állami Bábszínház); Legjobb színésznő: Vajda Zsuzsanna (MárkusZínház); Legjobb színész: Szívós Károly (Kolibri Színház); Legjobb tervező: Matyi Ágota (Gulliver – Bóbíta Bábszínház); Magyar Bábművészek Szövetsége díja: Papp Melinda (Vojtina Bábszínház)

69 Balogh Róbert: uo. 11.

XIV. PÉCSI NEMZETKÖZI FELNŐTTBÁBFESTIVÁL – 2007. május 30–június 3.⁷⁰

2007. április végén dőlt el, hogy lesz fesztivál, és május 24-én született meg az NKA kuratóriumi határozata, hogy egyetért a Pécs 2010 Menedzsment Központ döntésével, a 14,5 M Ft-os támogatással. A fesztivál végső költségvetése így 16,5 M Ft lett. (2 M Ft-ot egy pécsi cég adott a bábfesztivál alapítványnak önkormányzati közbenjárásra.) Hiába kezdődött el a szervezés 2006 tavaszán, hiába volt aprólékos költségvetéstervezés és ütemterv, ha a döntéshozók nem adtak hivatalos választ és garanciát a fesztivál megrendezéséhez. A hazai társulatoknak nem kellett magyarizkodni, hiszen ismerték a magyarországi viszonyokat, viszont a külföldiek válaszokat vártak és a határidők betartását. Emiatt az egyik legizgalmasabb előadással jelentkező spanyol társulat a szándéknyilatkozat ellenére, szerződés hiányában lemondta részvételét. Sajnos a wroclawi bábosok is hasonlóképpen döntöttek.

A versenyprogramba a pécsi bábosok 5 külföldi és 8 magyar előadást válogattak be. Az off-programban 2 külföldi és 8 magyar produkció szerepelt. A kiegészítő programot 2 koncert és 2 kiállítás jelentette. A Parti Galériában a Budapest Bábszínház Bábkészítő Stúdiója mutatkozott be, a Pécsi Galériában *A modern bábjátás atyja* címmel reprezentatív Blattner Géza-émlékiállítást rendezett be az OSZMI Bábgűjteményből Papp Eszter gyűjteményvezető.

A zsűri létszáma újra megnőtt, s az UNIMA két vezetője, Massimo Schuster elnök és Stanislav Doubrava alelnök is elfogadta a felkérést. Rajtuk kívül Marek Waszkiel, Balogh Géza, P. Müller Péter, Upor László és Dr. Colin Foster alkotta az értékelő

bizottságot. A nehézségek ellenére május 30-án délután a Jókai téren összegyűlt publikum előtt, óriásbábok kíséretében elkezdődött a fesztivál. Az időpont ebben az évben május végére – június elejére módosult a korábbi június közepéről. Ezt a POSZT és más nagyszabású, évente ismétlődő rendezvény miatt kellett megtenni, mert a POSZT után egy másik – és szerényebb – színházi fesztivál nem lett volna életképes. A külföldi résztvevők kis számán túl szembeötlő volt a térbeli beszűkülés is. Csak közép-kelet-európai országból jöttek fellépők, s a „közeget” csupán a csehek képviselték, míg a „kelet” képviselőjében román, bolgár és két

70 RÉSZTVEVŐK: Banja Lukai Gyermekszínház – Bosznia-Hercegovina: *A szomorú herceg*; Kolozsvári „Puck” Bábszínház – Románia: *A varázsló és a holló*, *Rózsa és Ibolya*; Nagybecskerekai Bábszínház – Szerbia: *Lépésről lépésre*, *Didergő király*; Plzen, Alfa Színház – Csehország: *A három testőr*; Szófiai Atele 313 Színház – Bulgária: *November végén*; AntiCo – Budapest: *Én, Antigone*; Bóbita Bábszínház – Pécs: *Határtalanul*, *A halász meg a lelke*; Budapest Bábszínház – Budapest: *Szentivánéji álom*; Ciróka Bábszínház – Kecskemét: *A kékruhás kislány története*; Harlekin Bábszínház – Eger: *Színek, Képek, Események*; Majoros Ági – Budapest: *Százszorszép Bóbiska*; Mesebólt Bábszínház – Szombathely: *„post mortem K.D.”* Mikropódium – Budapest: *Stop*; Purgateátrium – Budapest: *Puncsék karácsonya*; Sarkadi Bence – Budapest: *Figura ex machina*; Színház- és Filmművészeti Egyetem, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem – Budapest: *A Mikádó*; Tintaló Társulás – Kecskemét: *Felhővadászat*; Vojtina Bábszínház – Debrecen: *A helység kalapácsa*; Vaskakas Bábszínház – Győr: *Csárdáskirálynő*.

szerb társulat volt látható. A hazai kínálat mennyiségében és arányaiban (bábszínházak, szőlísták) nem volt változás a korábbiakhoz képest. A fesztivál legjobb előadását rögtön az első napon láthatta a publikum. A cseh Alfa Színház (Plzeň) *A három testőr* adaptációja kitűnő fesztiváldíjnyertes előadásnak bizonyult. „Az ismert történetnek könnyed, invenciózus, örömszínház feldolgozását láthattuk, olyan stílusbravúrral előadva, amely a romantikus mesét, a némafilmek és rajzfilmek groteszk komikumával vegyítette. A produkció önmagát sem vette túl komolyan, saját magán, saját eszközein is felszabadultan viccelt, időnként bepillantást adva a paraván alatt kinyíló ablakban a mozgatók világába.”⁷¹ A másik UNIMA nagydiplomát Mona Chirila kolozsvári rendező kapta *A varázsló és a holló* című előadás rendezéséért. Mona Chirila a bukaresti Színművészeti Főiskolán a *commedia dell'arte* témakörben írta diplomamunkáját, s ennek a korszaknak az alapos ismerete rendezői munkásságát is alapvetően meghatározza. „A rendezés legfőbb erénye az ellenpontozásra való dramaturgiai építkezés, amelybe színházi műfajok kontrasztja (színház, báb, cirkusz) és a hangulatok szakadatlan konfrontálása egyaránt beletartozik. A varázsló és a holló meséjét *commedia dell'arte* jelmezeket és maszkokat viselő színészek játsszák el gyönyörű, művészi bábokkal. A színész animátorok – noha játékok, beszédmódjuk túlzó, karikírozott – bensőséges viszonyban vannak az általuk mozgatott bábokkal, azok tragikus történetével, amelyben a gonosz varázsló csapást csapásra halmoz a bábfigurák világában. A tragikus események sorra bekövetkeznek, de az előadás minden szomorú jelenet mellé komikus ellenpontot állít.”⁷²

A szervezők által nagyon várt és beharangozott boszniai szerb társulat *A szomorú herceg* előadásán meglátszott, hogy közel tízéves produkció. Akik korábbi fesztiválokon látták, elmondták, hogy az előadás árnyéka volt régi önmagának. A magyar fellépők visszafogottan szerepeltek. Több előadásnak

nagyobb volt a füstje, mint a lángja. A nemzetközi híró bolgár Pasov házaspárnak két magyarországi rendezése is szerepelt a programban, igencsak élesen megosztva a zsűrit és a közönséget. (Bóbita Bábszínház *Határtalanul*, Vaskakas Bábszínház *Csárdáskirálynő*). A két UNIMA kisdiploma közül az egyiket a fővárosi Purgateátrium *Puncsék karácsonya* kapta a virtuóz bábmozgatásáért, a másikat a kecskeméti Círóka Bábszínház *A kéruhás kislány* története című előadás egységes hangzás- és látványvilágáért. A *Puncsék karácsonya* előadás mellett joggal szerepelt a 18 éven felülieknek felirat. „A Purgateátrium előadása az angol vásári bábjáték *Punch és Judy* meséjéből kiindulva egy szenteste játszódo „szocio-szeretetjátékot” mutatott be, ötvözve a vásári bábozás brutalitását a Tarantino-féle forgatókönyvek tobzódo könyörtelenségével. A jelenetekben a morbiditásig fokozott kegyetlenség őrlt eszkalációjának lehetünk tanúi, amelyekben az analízis szextől a szadomazó figurákon át a halállal folytatott kapitulációig mindenféle helyzetet láthatunk, mindezt egyre gyorsuló tempóban.”⁷³ Teljesen más jellegű volt a kecskeméti produkciója. A vizuális játékhoz, melyben az egyszerű színes foltoktól eljutottak Picasso megidézett képéig, remekül illeszkedett Kiss Erzi inspiráló zenéje. A három színész szerepjátékát, tárgy- és bábanimációját „színesítette” még az előadásban az árnytechnika, vetítés, képmozgatás művészi alkalmazása. A fesztivál kellemes meglepetését a Színház- és Filmművészeti Egyetem és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatóinak közös előadása *A Mikádó* szolgáltatta. Balázs Zoltán rendező bábszínész és operaénekes hallgatókra találta ki Sullivan operettjét. „Minden szerepet hármán keltenek életre: egy báb, egy bábjátékos és egy énekes. A furcsa trió tagjai egymást egészítik ki, egyetlen színpadi lénygé, éneklő-beszélő-cselekvő bábbá válnak. Az egygyé válás komolyan végiggondolt szertartás nyomán jön létre. A fekete ruhás énekesek és színészi játékosok különféle testhelyzetekben olvadnak össze és válnak a szó legteljesebb értelmében közös

71 P. Müller Péter: (Sz)árnyak, (p)álcák, (t)estek, (v)illanások. *Echo*, 2007/3. 8.

72 Uo. 9.

73 Uo. 10.

szerepük animátorává. Más segítséget nem kapnak: üres színpadon, fekete háttér előtt, a földön ülve-állva-fekve, szétválvá-összefonódva élnek együtt Gombár Judit mívesen és a képzeletbeli tradíciót követve megformált bábuival.⁷⁴

A fesztivál érdekességeként említhető még két olyan előadás, mely egyetlen bábra épült. A budapesti AntiCo *Én, Antigoné* és a szófiai Atele 313 *November végén* előadása.⁷⁵

Zárszó

Végignézve több mint 40 év újságcikkét, írását a pécsi nemzetközi felnőttbáb-fesztiválról és a magyar bábművészetről, érdekes ismétlődésekkel találkoztam. A legszembetűnőbb a folyamatos kérdésfeltevés: Mi az, hogy felnőttbábszínház? Valóban létezik felnőtteknek szóló művészi bábjáték? Van erre igény? Az olvasottak és a személyes – elfogult – tapasztalatok alapján természetesen csak azt írhatom, hogy igen létezik és virul, hihetetlen gazdagsággal bír. Sajnos a mélyen gyökerező, félrevezető és hibás sztereotípiá miatt – tudniillik a bábszínház = gyermekszínház – nem mondhatjuk, hogy tömegigény lenne a felnőttbábjátékra. A színházművészet mostohagyermekének számít – Ázsiát kivéve – a világban. Pedig múltját, hagyományait, illetve a közelmúlt – jelen előadásait nézve jobb sorsra érdemes. Ugyanakkor nem lehet nem észrevenni, hogy egyre jobban elmosódnak a határok a bábszínház és a színház között, egyre nagyobb az átjárás. A pécsi fesztivál egyik érdeme, hogy ebben is tudott segíteni. Megmutatta a hazaitól eltérő látásmódot, gondolkodásmódot.

Henryk Jurkowski lengyel bábesztéta, az UNIMA volt elnöke a következőket írta a felnőttbábszínház európai gyökereiről, lehetőségeiről: „A gyermekeknek a bábszínház bizonyos előfeltételek mellett

hiteles világot ábrázolhat, a felnőttek számára ez a világ azonban évszázadokon át mindig parodisztikus volt. A báb ugyanis a bolond körébe tartozott, akinek megengedték a majmolást, sőt még az igazság kimondását is. A bolond társadalmi lértékelődése – aki végül, mint cirkuszi bohóc maradt fenn – ugyancsak kihatott a bábszínházra is, elvesztette nézőit a felnőttek körében. A kísérlet, hogy visszanyerje őket, nehézne és hálátlannak bizonyult, noha kiemelkedő személyiségek szálltak síkra minden időben: Heinrich von Kleist, Anatole France, Edward Gordon Craig és még sokan mások. Csak azok a színházak nem szorulnak további ajánlásra a felnőtt nézőnél, amelyek egy régi kultúra maradványait képviselik: ezek értékes kultúremlékek néprajztudósoknak, és látványosságot jelentenek a turistáknak. Ezek a színházak a maguk elszigetelt életét élik, bizonyos mértékben kívül a modern színház problémakörén. És a modern színház? Kénytelen a felnőtt nézők érdeklődését még akaratuk ellenére is megnyerni. Két út vezet ehhez a célhoz: először is a bábu mesteri megelevenítése, mint művészi esemény – esetleg parodisztikus célokból is – és másodszor a színpadi forma és műsor avantgardizmusa.”⁷⁶

A pécsi fesztiválok szolgálták példával mindkét „útra”. Nagyszerű virtuóz bábművészek, mesterek sora lépett fel Pécsset. (Ves Joly, Szergej Obrascov, Eric Bass, Albrecht Roser stb.), akik között volt hagyományos, tradicionális bábjátékot játszó, és volt újító, korábbi elfogadott műfaji szabályokat átlépő művész is. Természetesen a társulatok között is elvégezhető e felosztás. Szomorú azonban azzal szembeülni, hogy ezek a műfajokban világszínvonalat képviselő szólisták, együttesek, milyen „vékonyka” publicitást kaptak a médiumokban – és fájó módon –, a szak-sajtóban. (Például az utolsó két fesztiválról még csak

74 Balogh Géza: Szophoklésztől Kálmán Imréig. *Critikai Lapok*, 2007/9. 21

75 A fesztivál díjazottjai: UNIMA nagydiploma – legjobb előadás: Alfa Színház – A három testőr (Plzen – Csehország); UNIMA nagydiploma – legjobb rendezés: Mona Chirila – A varázsló és a holló (Kolozsvári Puck Bábszínház – Románia); UNIMA kisdiploma – legvirtuózabb mozzgatás: Purgateátrium – Puncsék karácsonya (Budapest) rendező: Kovács Géza, szereplők: Csató Kata, Szívós Károly; UNIMA kisdiploma – legjobb látványvilág: Círóka Bábszínház – A kékruhás kislány története (Kecskemét) rendező: Bartal Kiss Rita, tervező: Horváth Mari, scenika, mozgókép: Sisak Péter; A Magyar Bábművészek Szövetségének különdíját Tengely Gábor rendező nyerte el.

76 Henryk Jurkowski: A báb mint esztétikai és társadalmi fenomén. In *Bábesztétikai szöveggyűjtemény*, Bp., 1978. NPI, 57–58.

említést sem tett a *Színház* folyóirat... Időnként külföldről nagyobb szakmai figyelmet kap a magyar bábművészet. „Közel tíz éve figyelemmel kísérem a magyar bábszínházakat. A Közép-Európában lezajló rendszerváltozások talán a magyar bábszínházakra gyakorolták a legnagyobb hatást. A nagy, központi budapesti Állami Bábszínházból 10 önálló intézményes színház alakult ki, amelyek különböző fokú felkészültséggel léptek az önállóság útjára. Jelenleg Magyarországon 11 épülettel rendelkező bábszínház van, és sok független, kis társulat, amelyek igazán színes bábszínházi környezetet hoztak létre. Bizonyos értelemben talán gazdagabbat, mint a lengyel, mert többnyire fiatal, a háború utáni 45 év tapasztalataitól mentes művészek alkotják őket, akik nyitottak a különböző művészi irányzatok felé, keresik az útjukat, és határozottan jobban értik napjaink bábművészetének nemzetközi összhangját.”⁷⁷

Ha a pécsi fesztivál történetét korszakokra kívánjuk bontani, akkor három markáns időszakról beszélhetünk.

1969–1982. „Hőskor”. Virágzó magyar amatőr bábjáték, nagyszerű – világszínvonalú – keleti-nyugati társulatok fellépése. A fesztivál létének állami(párt) garanciája.

1985–1992. „Átmeneti időszak”. A magyar hivatásos bábszínházi struktúra kialakítása. Politikai-társadalmi változások időszaka, mely a fesztivál létre, finanszírozása is komoly kihatással volt.

1995–2007. „Stagnálás”. A fesztivál nemzetközi részének beszűkülése. A megoldhatatlan finanszírozási-szervezési problémákból eredően a fesztivál művészi színvonalának esetlegessége állandósult. A pécsi fesztivállal kapcsolatban egy kérdést mindenképpen fel kell tenni! Miért pont Magyarország – és Pécs – és miért nem egy jobb bábszínházi struktúrával rendelkező „baráti” ország kapta ezt a nem mindennapi lehetőséget, hiszen a pécsi az egyetlen, kizárólag felnőtteknek szóló báb fesztivál. A 60-as, 70-es években jó pozíciókkal bírt Magyarország az UNIMÁ-ban, köszönhetően az Állami Bábszínház világtúrájának és dr. Szilágyi

Dezső agilitásának, tekintélyének. (Kicsit megkésve, de ez is közrejátszott abban, hogy 1996-ban Budapesten Bábos Világfesztivált és UNIMA Kongresszust tartottak.) Pécs megfelelő „kísérleti terepnek” látszott egy speciális, egyedi fesztivál megrendezéséhez. És ami nem elhanyagolható, volt városi fogadókészség. A Pécsi Balett mellett a Bóbita megpezsztítette az újdonságra fogékony „kulturáris” imázst ápoló értelmiségiek életét, felkeltette érdeklődését. A válaszhoz hozzátartozik azonban az is – amire H. Jurkowski idézett szövege is utal – hogy a „felnőtt” bábművészet Európában ekkor próbálkozott visszanyerni, kivívni rangját, megbecsülését, s nem tűnt szervezői szemmel vonzósnak és hálásnak e küzdelem első csatáit megharcolni. Szerencsére az UNIMA vezetői a kezdetektől bátorították, támogatták a pécsi báb fesztivált. Ez abban is megnyilvánult, hogy az elsőtől az utolsóig minden fesztiválon részt vettek a zsűri munkájában, fontosnak tartották a számtalan fesztivál között is, hogy a pécsi meghívást elfogadják. 2007-ben Pécs város polgármestere előtt Massimo Schuster, UNIMA elnök támogatásáról biztosította a fesztivál szervezőinek azon szándékát, hogy a 2010-ben esedékes XV. Pécsi Nemzetközi Felnőttbáb fesztivál Világfesztivál legyen az európai kulturális főváros programsorozata részeként. Ezzel eljutottunk egy lényeges ponthoz, a báb fesztivál kultúrpolitikai helyzetéhez, a „kulturizmus” szerepéhez.

Egy-egy fesztiválnak 6-8000 nézője és 250-500 résztvevője volt, ami egy 170 000-es városban komoly számnak tekinthető. 30 ország, közel 100 társulata látogatott el Pécsre, s ismerte meg a várost az elmúlt 14 fesztiválon. Egyértelműen pozitív változást hozott a báb fesztivál megítélésében a szabadtéri és családi programok, kísérő rendezvények megjelenése. A város vezetése, döntéshozói azonban a mai napig nem ismerték fel ennek az internacionális műfajnak a marketing lehetőségeit, reklámértékét. Pécs város hosszú távú kultúrpolitikai stratégiájában az előzetes elképzelések szerint a zene- és képzőművészet kap prioritást a többi

77 Marek Waszkiel: Júnus Európa közepén. Ford.: Zemplényi Mária. *Teatr Lalek*, 2001/3. 27.

A XV. Pécsi Nemzetközi
Felnőttbábfesztivál zsűrije:
Sramó Gábor, P. Müller Péter,
Colin Foster, Upor László,
Massimo Schuster,
Balogh Géza,
Stanislav Doubrava,
Marek Waszkiel

A XV. fesztivál utcai
felvonulása

A XV. fesztivál felvonulása.
Fotók: Bublik Róbert

művészeti ággal szemben. Szerencsére a „színházi lobby” pécsi képviselői egyértelműen támogatják a meglévő pécsi színházművészeti fesztiválokat, s felhívták a figyelmet arra, hogy a nemzetközi kulturális turizmusban milyen kiemelt szerepet kapnak a nívós színházi fesztiválok, különösen a nyelvekhez nem kötődő és szabadtéren is megjelenő előadás-típusok (balett, pantomim, utcaszínház, báb, stb.) A pécsi nemzetközi felnőtzbáb fesztivál sorsa az elkövetkező hetekben végletes módon is eldőlhethet. Ebben benne van a teljes elszürkülés, a megszűnés lehetősége és a megújulás, a világfesztivállá válás lehetősége is.

Két forgatókönyv, két végletesen más befejezéssel.

(Szerk. megjegyzés: Sramó Gábor 2008-ban a veszprémi Pannon Egyetem Színháztörténeti szakán szakdolgozatként készítette el írását. Megjelent a *Theatron* 2008. VII. évfolyam 1-2. számában. Pécssett 2010-ben még megrendezték a XV. fesztivált, majd 2013-ban *Metamorfózis* címmel egy, ezek sorába már nem illeszkedő, más jellegű fesztivált, s azóta nem került sor újabb rendezvényre, megszakadt e sorozat!)

THE HISTORY OF THE INTERNATIONAL PUPPET FESTIVAL FOR ADULTS IN PÉCS

The author, Director of the Bóbita Theater in Pécs, wrote this history of one of the most significant puppet festivals in Hungary as a university thesis. In this study, he shows a map of all participating puppet theaters, troupes and performers, and analyzes their productions. He breaks the festival down into three distinct periods of time:

- 1) 1969–1982 The “Heroic Age” which saw the blossoming of Hungarian amateur puppet theater, and performances by excellent world-class East/West troupes. The festival’s existence was guaranteed by the State (i.e. The Communist Party).
- 2) 1985–1992 “Transitional Period.” In which the structure of professional Hungarian puppet theater developed. In this period, political and social upheaval also had a significant impact on the existence and financing of the festival.
- 3) 1995–2007 “Stagnation.” Here we see an overall reduction in international participation in the festival. Unsolvable financial and organizational problems resulted in haphazard artistic quality. The article describes the 14th festival, featuring great virtuoso puppetry and master puppeteers, such as Yves Joly, Sergey Obrazcov, Eric Bass, Albrecht Roser and others. The festival presented more conventional, traditional puppeteers, as well as innovative artists who broke rules set earlier. Of course, this was also true of ensembles. Unfortunately, festival number 15 in the year 2010 was the last one held.